

ታሪካዊ መድረኻት ዕጥቃዊ ተጋድሎ ህዝቢ ኤርትራ

ሬዲዮ ድምጺ ሓፋሽ ኤርትራ

ካብ ሰነዳት ቁጽሪ 1(19/5/2016)

ኣብ 1961 ዝጀመረ ዕጥቃዊ ተጋድሎ ህዝቢ ኤርትራ፡ ብዙሕ ታሪካዊ መድረኻት፡ ንሓድሕዶም ዝጸላለው ዝተፈላለዩ ፖለቲካዊን ወተሃደራዊን ምዕባሊታት ሰጊሩ'ዩ፡ ድሕሪ ናይ 30 ዓመታት ነዊሕን መሪርን ቃልሲ፡ ኣብ ግንቦት 1991፡ ብኣንጻባራቂ ወተሃደራዊ ዓወት፡ ብናጽነት ህዝቢ ኤርትራ ተደምዲሙ። እቲ ኣብ ዓመተ 1990-1991፡ ኣብ ግንባራት ጊንዳዕን ደቀምሓረን ዝተኸየደ ጽዑቕ ናይ ምርብራብ ውግኣት፡ መጥቓዕቲታት ደንክልን ውሽጢ ኢትዮጵያን፡ ናይ መወዳእታ ግጥም ግንባር ደቀምሓረን ምትሓዝ ኣስመራን እምበኣር፡ ድምር ውጽኢት ናይቶም ዝቐደሙ ኣገደስቲ ወተሃደራዊን ፖለቲካዊን ምዕባሊታት እዩ።

ካብ መጥቓዕቲ ናብ ምክልኻል

ኣብ ባሕቲ መስከረም ናይ 1961 ብውሑዳት ተጋደልቲ ዝተወልዐ ሰውራ ኤርትራ፡ ዝተሓላለኸ ጽንኩር እዋናት ሰጊሩ፡ በብቕሩብ ሰብኣዊን ንዋታዊን ዓቕሚን ናይ ኩናት ተሞኩሮን እናደለበ ብምኻድ፡ ኣብ መድረኽ 1977-1978 ንዝሰፍሐ መሬት ኤርትራ ሓራ ከውጽእ ክኢሉ ነበረ። እንተኾነ ብሰንኪ ገዚፍ ምትእትታው ሕብረት ሶቭየት ወተሃደራዊ ሚዛን ሓይሊ ስለዝተቐየየረ፡ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ፡ ነቲ ብደገፍን ምኽሪን ናይ ደገ ሓይልታት፡ ኣብ ጸሊም ኣፍራቃ፡ ብዕብየቱን ዘመናውነትን ዝበርትዐ ሰራዊት ክሃንጽ ዝኸኣለ

ስርዓት ደርግ፡ ኣብ ዝተኖውሐ ናይ ምርብራብ ኩናት ጸሚዩ ንምድኻም፡ ካብ ሰፊሕ ከባቢታት ኤርትራ ኣዝሊቑ፡ ኣብ ኣኸራናት ሳሕል ክዓርድ ወሰነ። ካብ 1979 ክሳብ 1980 ኣብ ዝነበረ እዋን ድማ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ግንባራት ናቕፋን ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን ዓራዲ ን5 ተኸታታሊ ወራራት ደርግ መኪቱ ድሕሪ ምፍሻል፡ ኣብ ክልቲኡ ግንባራት ጸረ-መጥቃዕቲ ብምፍናው፡ ነቲ ወራራ ሰራዊት ኣዳኺሙ፡ መከላኸሊ መስመሩን ደጀኑን ኣውሓሰ። በዚ ተኸታታሊ ወራራት'ዚ ከቢድ ማህሰይቲ ዝወረዶ ሰራዊት ደርግ ድሕሪ ፍሸለት ሓሙሻይ ወራር፡ ዳግም ንክውደብን ንካልእ ዝዓበየ ወራር ክዳሎን ግዜ የድልዮ ነበረ።

መድረኽ 1980-1981 ከአ፡ ስርዓት ደርግ፡ ኣብ ምድላው ናይቲ “ወፍሪ ቀይሕ ኮቩብ” ኢሉ ዝጸውዖ ጥርዚ ናይ ኩሉ ወራራቱ (ሻዱሻይ ወራር) እዩ ኣሕሊፍዎ። ኣብዚ መድረኽ'ዚ፡ ኣብ መንጎ ህ.ግ.ን ተ.ሓ.ኤ.ን ዝተባርጠ ኩናት ሓድሕድ፡ ስርዓት ደርግ ግዜ ወሲዱ፡ ሰፊሕ ምድላዎት ንክገብር ብመጠኑ ዕድል ሂብዎ እዩ። ብ15 ለካቲት 1982 ድማ፡ እቲ ብዓቕሚ ሰብን ንዋትን ዝገፍ ምድላዎት ዝተገብረሉ ንህዝባዊ ግንባር ሓንሳብን ንሓዋሩን ንምቕባጽ ዝተኣወጀ ወራር ተበገሰ። ንልዕሊ ሰለስተ ኣዋርሕ ብዘይምቁራጽ፡ ኣብ ግንባራት ናቕፋ፡ ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕል፡ ባርካን ሓልሓልን ደማዊ ምርብራብ ድሕሪ ምክያዱ ከአ፡ ሰራዊት ደርግ ልዕሊ 55,000 ሰብአዊ ክሳራ (ምውታትን ውጉኣትን ምሩኻትን) ተሰኪሙ ናህሩ ዘፍ በለ። ኣብዚ ልዑል ጅግንነት ኤርትራውያን ዝተመስከረሉ መሪር ውግኣት'ዚ ካብቶም ነቲ ወራር ዝመከቱ 13,000 ዝኾኑ ተጋደልቲ፡ ኣስታት 2700 ክስውኡ እንከለው፡ ኣስታት 5000 ከቢድን ፎኩሰን መውጋእቲ ኣጋጢሞም። ልዕሊ ፍርቂ ካብ ዓቕሚ ህ.ሰ. ስውኣትን ውጉኣትን ክኾኑ ምኽኣሎም መርኣዖ ምረት ናይቲ ኩናትን ጽንዓት ተጋዳላይን እዩ። እዚ ከቢድ ስዕረት'ዚ ዘይተዋሕጠሉ ስርዓት ደርግ፡ “ህዝባዊ ግንባር ኣብ 6ይ ወራር ፍጹም ተዳኺሙ'ዩ፡ ትንፋስ ከይረኸበ ምጥቕዑ” ብዝብል ቅማረ፡ ሓጺርን ቅልጡፍን ምድላዎት ገይሩ፡ ኣብ መጋቢት 1983 ንሻብዓይ ወራር (ሰላሕታ ወራር) ነቐለ። እዚ ወራር'ዚ ከአ ድሕሪ ናይ ሸዱሸተ ኣዋርሕ ምርብራብ፡ ኣብ መፋርቕ ነሓሰ 1983 ብስዕረት ሰራዊት ደርግ ተዛዘመ። በዚ ሸውዓተ ወራራት፡ ሰራዊት መግዛእቲ ኢትዮጵያ ኣብ ዝደኸመ ደረጃ ክወርድ እንከሎ፡ ብኣንጻሩ፡ ህዝባዊ ግንባር ካብ ጸላኢ ኣጽዋርን ተተኩስቲን እናመንዘዐ ናይ ተኹሲ ዓቕሙ ኣብ ርእሲ ምጉልባት፡ ኣብ ደጀኑ ብዘካይዶ ዝነበረ ዝተፈላለየ ስርሓት፡ ሎጂስቲካዊ ዓቕሙ፡ ውዳበኡን ናይ ምግባር ዓቕሙን እናዓበየ መጸ። እንተኾነ፡ ሽዑ እውን ናብ መድረኽ ስትራተጂያዊ መጥቃዕቲ ንኸሰጋገር ክሓልፎም ዝነበሮ መድረኻት ነይሮም እዮም።

መድረኽ ጃላነት

ኣብ ክፍላ ጥሪ 1984፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ዓሊግድርን ተሰነይን ዓስኪሩ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ድሕሪ ምድምሳስ፡ ኣብ መጋቢት ናይቲ ዓመት'ቲ፡ ኣብ ልዕሊ'ቲ ኣብ ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕል ንልዕሊ ሓሙሸተ ዓመታት ዓራዲ ዝነበረ ብ“ውቃው እዝ” ዝፍለጥ ሰራዊት ደርግ ደምሳሲ መጥቃዕቲ ብምፍናው፡ ዓቢ ዓወት ኣመዝገበ። እዚ ናይ ተሰነይን ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን ዓበይቲ ዓወትታት'ዚ፡ ንህዝባዊ ሰራዊት ካብ መድረኽ ምክልኻል ናብ መድረኽ ጃላነት ኣሰጋገሮ። ኣብቲ ዝሰዓበ ናይ ጃላነት መድረኽ ከአ፡ ህዝባዊ ግንባር ዝተፈላለየ ፖለቲካውን ወተሃደራውን መኸሰባት ዝነበሮም፡ ኣብ ግንባራት ይኹን ኣብ ድሕሪ መስመር ጸላኢ ብዘተሓት መጠነ ንኡስ መጥቃዕቲታትን ስርሒታትን ኣካየዱ። ሓደ ካብዚ ስርሒታት'ዚ እቲ ብ21 ግንቦት 1984፡ ኣሃዱታት ኮማንዶ ህ.ሰ. ንመደበር ሓይሊ ኣየር ኣስመራ ብምጥቃዕ 30 ነፈርቲ ውግእ ዝሓምሸሸሉ እዱብ-ድንቂ ስርሒት እዩ። ኣብ ሓምሌ 1985፡ ህዝባዊ ግንባር፡ ነታ ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣደልዲሉ ዓራዲላ ዝነበረ ባረንቱ ኣጥቂዑ ተቐጻጸራ። ምትሓዝ ባረንቱ፡ ንስርዓት ደርግ ከቢድ ስንባደ ፈጠረሉ። በዚ ድማ፡ ካብ መላእ ኢትዮጵያ ሓይሊ ኣኻኺቡ ብምድራብ፡ ብርቱዕ ጸረ-መጥቃዕቲ ፈነወ። በቲ ዘካየዱ መጥቃዕቲ ንባረንቱ፡

ተሰነይን ዓሊግደርን ደጊሙ ተቆጻጸረን። በዚ ዓወት'ዚ ፍናን ስለዝረኸበ ድማ፡ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባር ተዳኺሙ እንከሎ እግሩ እግሩ ስዒብካ ምጥቅቡ ብዝብል ሓሳብ፡ ዳግም ናብ ግንባር ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕል ተመለሱ። ብ10 ጥቅምቲ 1985 ብግንባራት ናቕፋን ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን “ወፍሪ ባሕሪ-ነጋሽ” ዝተሰምየ ሻሙናይን ናይ መወዳእታን ወራር ኣበገሰ። ድሕሪ ናይ ክልተ ወርሒ ሓያል ምርብራብ ከኣ፡ ሰራዊት ደርግ ከቢድ ክሳራ ተሰኪሙ ሸቶኡ ምውቃዕ ስኢኑ ዘፍ በለ። መድረኽ 1986-1987 ህዝባዊ ሰራዊት ንዓቕሚ ጸላኢ ኣብ ዝተሓተ ደረጃ ምድኻም ንምውራድ፡ ኣብ ድሕሪ መስመር ጸላኢ፡ ብዙሕ ደባይን ተንቀሳቕሲን ውግኣትን ስርሒታትን ዘካይደሉ ዝነበረ እዋን'ዩ። በዚ ከኣ ጸላኢ ውሽጢ መስመሩ ኣብ ምሕላው ተጻሚዩ፡ ዓበይቲ ወፍሪታት ምግባር ስኢኑ ኣብ ምክልኻል ተሓጺሩ ተረፈ።

መድረኽ ስትራተጂያዊ መጥቃዕቲ

ኣብ መድረኽ ጃላነት፡ ኣብ ልዕሊ ጸላኢ ብዘካየዱ ብዙሕ ስርሒታት ጸብለልታ እናተጓጎጹ ዝመጸ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ናብ መድረኽ ስትራተጂያዊ መጥቃዕቲ ብምስግጋር፡ ኣብ መጋቢት 1988፡ ንግንባር ናቕፋ ብምፍራስ ኣብቲ ግንባር ንኣስታት 10 ዓመታት ብቐዋሚ ዓሪዱ ክረባረብ ንዘጸንሐ ብስም “ናድው እዝ” ዝፍለጥ ዝገፍ ሰራዊት ኣብ ከበባ ኣእትዮ ብምድምሳስ፡ ንኣፍዓበት ሓራ ዝገበረ ዕዉት ታሪኻዊ ስርሒት ኣካየደ። ኣብዚ ውግእ'ዚ ንመጀመርታ ግዜ፡ ኣብ ጉድኒ ሰራዊት ደርግ ተሰለፎም ካብ ዝነበሩ ሶቭየታውያን ወተሃደራዊ ኣማኸርቲ ክልተ ኮሎኔላትን ሓደ ሓለቓ ሚኒስትርን ተማረኹ። በቲ ስርሒት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ቅድሚኡ ዓጢቕዎ ዘይፈልጥ፡ 130 ሚሊ ሜትር መዳፍዕ፡ BM 21 ወንጫፊ ሮኬትን ልዕሊ 50 ታንክታትን ዝተፈላለዩ ካልእ ኣጽዋርን ብብዝሒ ተተኮሱትን ማረኹ። እዚ ኣጽዋራት'ዚ ምስቲ ቅድሚኡ በብግዜኡ ዝማረኽ ዝነበረ ኣጽዋራት ተደሚሩ ከኣ፡ ንመካናይዝድ ዓቕሚ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ዝያዳ ከምዝገልበት ገበር።

ብኣገላልጻ ናይ ሽቡ ዋና ጸሓፊ ህዝባዊ ግንባር ተጋዳላይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ፡ እዚ ስትራተጂያዊ መጥቃዕቲ'ዚ ንመጀመርታ ግዜ ዝኣቲ ኢትዮጵያ፡ ህላወኡም ኣብ ኤርትራ ክቕጽል ድዩ ኣይቕጽልን ምጥርጣር ዝፈጠረሎም እዩ ነይሩ። በዚ ድማ፡ ደድሕሪ'ቲ ስርሒት ብ31 መጋቢት 1988 ስርዓት ደርግ ህጹጽ ኣኼባ ብምጽዋዕ፡ ናይ እዋን ሓደጋ ድንጋገን ናይ ክተት ኣዋጅን ኣውጽኦ። በቲ ሽቡ ዝመጸ ናይ ክተት ኣዋጅ፡ ብዝተፈላለዩ ምክንያት ካብ ሰራዊት ተፋንዮም ዝነበሩ ኣባላት ምዱብ ሰራዊት ይኹን ብሄራዊ ኣገልግሎት (ሃገራዊ ኣገልግሎት) ናብ ሰራዊት ክምለሱ እንከለው፡ ኣብ ታዕሊም ዝነበሩ ሓደስቲ ወተሃደራት እውን፡ ኣብ ሓጺር ግዜ ታዕሊምም ወዲኦም ኣብ ቅድመ ግንባር ከምዝስለፉ ተገብረ። ብዘይካ'ዚ ደርግ፡ ሽቡ ንሽቡ ምስ መንግስቲ ሰማል ናይ ሰላም ስምምዕ ብምፍራም፡ ኣብ ምብራቕ ኢትዮጵያ ካብ ዝነበረ ሰራዊቱ፡ ዓቢ ክፋል ናብ ኤርትራ ኣግዛዙ። ካብ ትግራይን ምዕራብ ኢትዮጵያን እውን፡ 3 ክፍለጦራት ብህጹጽ ናብ ኤርትራ ኣእተዎም። ኣብ ትግራይ ንሓለዋ ዝገደፎ ዓቕሚ ኣብ ውሱናት ከተማታት ስለ ዝተሓጸረ ድማ፡ ብዙሕ ከባቢታት ትግራይ ካብ ቁጽጽር ሰራዊት ደርግ ሓራ ወጸ። ብዘይካ'ዚ ስርዓት ደርግ፡ ኣብ ምዕራብ ኤርትራ፡ ካብ ከረን ክሳብ ተሰነይ ኣሰሊፉዎ ዝነበረ ሰራዊት ብህጹጽ ስሒቡ፡ ግስጋስ ህዝባዊ ሰራዊት ንምዕጋት፡ ኣብ ግንባር ከረን ኣሰለፎ። ብጽልዎ ስርሒት ምድምሳስ እዚ ናደው ከኣ፡ ከተማታት ተሰነይ፡ ባረንቱን ኣቕርደትን ሓራ ወጸኦን፡ ሰራዊት ጸላኢ ካብ ባርካ ጠቕሊሉ ተጸርገ። ድሕሪ ምድምሳስ ናድው እዝ፡ ህዝባዊ ግንባር ዝጨበጦ ዓወት ንምምንዛዕ፡ ኣብ ሓጺር ግዜ፡ ካብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ኢትዮጵያ ናብ ኤርትራ ዝተንቀሳቐሰ ሰራዊት ብዝሒ ልዕሊ 90,000 ይበጽሕ ነበረ። ደርግ ነዚ ዓቕሚ'ዚ ኣሰሊፉ ኣብ ግንባር ከረን ናይ ሞትን ሕይወትን ውግእ ኣካየደ። እንተኾነ ህዝባዊ ሰራዊት ዝተጓጎጠ ዓወት ከምንጥል ኣይተኻእሎን። ብኣንጻሩ ህዝባዊ ሰራዊት ብምብራቕ፡ ንሳሕል ምስ ሰሜናዊ ባሕሪን ጎላጉል ሰምሃርን ዘራኸብ ሰፊሕ ቦታታት ክቆጻጸር ክኣለ። ሰራዊት ህ.ግ ነዚ ቦታታት'ዚ ምቁጽጻሩ ድሒሩ ንስርሒት ፈንቅል ባብ ዘርሓወ ዓቢ ስትራተጂያዊ ኣገዳስነት ዝነበሮ ፍጻመ እዩ።

ድሕሪ ምድምሳሰ ናደው እዝ፡ ኣብ ዓመተ 1989፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ መካናይዝድ ዓቕሙን ልዑል ናይ ውግእ ብቕዓቱን ዘግሃደሉ መጥቃዕቲ ኣብ ጎላጉል ሰምሃር ፈነወ። ህዝባዊ ሰራዊት ንስርሒት ፈንቅል ክነቅል እንከሎ እምበኣር፡ ብጉልበት ተኹሲን ውሁድ መጥቃዕቲ ኣጋርን መካናይዝድን ኣብ ዝለዓለ ብቕዓት በጺሑ ነበረ።

ስርሒት ፈንቅል

ብ8 ለካቲት 1990፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣብ ጉላጉል ሰምሃር ኣሳፊሑ ዝነበረ ዝዚፍ ሰራዊት ደርግ ብምድምሳሰ ወደብ ምጽዋዕን ከባቢኣን ሓራ ንምግባር ዝዓለመ “ስርሒት ፈንቅል” ዝተሰምየ ስትራቴጂያዊ መጥቃዕቲ ፈነወ። እቲ ስርሒት ኣስታት 1560 ትርብዒት ኪሎ ሜትር ዝሸፍን ነበረ። ኣብዚ ግንባር’ዚ ጸላኢ፡ ምስቲ ኣስታት 3000 ዝኸውን ሓይሊ ባሕሪ ተደሚሩ፡ 25,000 ሰራዊት ኣሰሊፉ ነበረ። ሓይሊ ምድሪ ጸላኢ፡ 150 ዝተፈላለዩ ዓይነት ታንክታት፡ ኣስታት 70 ከበድቲ መዳፍዕ፡ ልዕሊ 100 ረሻሻት፡ ብብዝሒ ጸረ-ታንክ ሚሳይላት ዝዓጠቐ ኮይኑ፡ ሓይሊ ባሕሪ ድማ፡ ብ7 ስኳድሮን ዝቈመ፡ 30 ዓበይቲን ንኣሸቱን መራኽብ ውግእ ዓጢቐ ነበረ። ሰራዊት ጸላኢ፡ ብሰሚንቶን መገዲ ባቡርን ደልዲሉ ዝተሃደመ ክሳብ ታንክታትን መዳፍዕን ክሰትር ዝኸእል ዕርድታት ነበሮ። ነዚ ኣደልዲሉ ዝዓረደ ዝዚፍ ሰራዊት መግዛእቲ ኢትዮጵያ ንምድምሳሰ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ብ8 ለካቲት 1990 ሰዓት 1:00 ናይ ለይቲ ዘበገሶ ሰፊሕ መጥቃዕቲ ሰለስተ መካዝናት ነበሮ።

ቀዳማይ መኣዝን፡- እዚ መኣዝን መጥቃዕቲ’ዚ ካብ ከባቢ ቅንጻል ዝተበገሰ ህዝባዊ ሰራዊት ብመንጎ ሸባሕን ከንቴባይን ሰንጢቐ፡ ኣብ ዓድዕለ ዝነበረ መኣዘዚ ሻድሻይ ክፍለ-ጦር ተቈጻጸሩ፡ ኣብ ጋሕተላይን ድግድግታን ንመስመር ኣስመራ ባጽዕ ዝበተኸሉ እዩ። በዚ መኣዝን’ዚ ዝገሰገሰ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ተልእኾኡ ብዓወት ፈጸሙ፡ ነቲ ስርሒት ውሑስ ንምግባር፡ ኣንፈቱ ጠውዩ፡ ኣብ ደንጎሎ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ብምድምሳሰ ኣብ ኣፍደገ ጊንዳዕ ዓረደ።

ካልኣይ መኣዝን፡- እዚ መኣዝን’ዚ፡ ምጽዋዕ ንምቀጽጻር ተልእኾ ዝወሰደ፡ ዝዓበየ መካናይዝድ ሓይሊ ህዝባዊ ግንባር ዝተሰለፈሉ እዩ ነይሩ። እዚ ሓይሊ’ዚ ኣብታ ብነተገዑቲ ዝተዘርአት ኣገዳሲት ታባ ከንቴባይ ብርቱዕ ውግእ ድሕሪ ምክያድ፡ ንሰራዊት ጸላኢ በታተኖ። እግሩ እግሩ ስዒቡ ከኣ፡ ንጽባሒቱ ደጎሊ ተቈጻጸረ። በዚ መኣዝን መጥቃዕቲ’ዚ ዝገሰገሰ ህዝባዊ ሰራዊት ብ10 ለካቲት፡ ምስተን ብገማግም ባሕሪ ብሸነኽ ገርጉስም ናብ ባጽዕ ዝተጸግዓ ኣጋር ሓይልታትን መካናይዝድን ዝተወሃሃደ መጥቃዕቲ ብምፍናው፡ ሰዓት 7:00 ንግሆ ፎርቶ ምጽዋዕ ድሕሪ ምቀጽጻር ከባቢታት እምኩሉ፡ ሕጥምሎ፡ ኣማተረን ዕዳጋን ሒዙ፡ ኣፍደገ ስጋለት ቀጣን በጽሐ።

ሳልሳይ መኣዝን፡- በዚ ማእዝን’ዚ ዝኣተወ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣብ ሻካት ቀይሕ፡ እምበረሚን ወቕሮን ዝነበረ መዓስከራት ጸላኢ እናደምሰሰ፡ ብገርጉስም ኣቢሉ ንመደበር ሓይሊ-ባሕሪ (ናሻል-በይዝ) ኣጥቐዐ። እዚ መኣዝን መጥቃዕቲ ኣብ ገማግም ባሕሪ ስለ ዝኸነ ንሓይሊ ባሕሪ ህዝባዊ ግንባር’ውን ዘሳትፍ ነበረ። ጸላኢ ነዚ ኣንፈት መጥቃዕቲ’ዚ ንምድንጓይ ኣግፊሑ ክዕጸፍ ተኸእሎ ከምዘሎ ኣቐዲሙ ተመኩሮ ስለ ዝጸንሐ፡ ነቲ ሓይሊ ኣብ ድብዖ ዘእቱ መካናይዝድ ኣጽዋራትን ጸረ-ታንክን ተዳልዩ ነበረ። ድሕሪ ሓይል ናይ ታንክ ብታንክ ግጥም ከኣ፡ ጸላኢ ተደፊኡ ምጽዋዕ ክኣቱ ተቐሰበ። ኣብዚ መከላኸሊ መስመር’ዚ ጸላኢ ብዙሓት ታንክታት፡ መዳፍዕን ረሻሻትን ጸረ ታንክ ሚሳይላትን እኳ ኣሰሊፉ እንተነበረ፡ ነቲ ትንፋስ ዘይህብ ቅልጡፍን ዝተወሃሃደን መጥቃዕቲ ህዝባዊ ሰራዊት ክዓግቶ ኣይከኣለን። እዚ መኣዝን መጥቃዕቲ’ዚ፡ ምስቲ ብየማኑ ብደጎሊ ዝገሰገሰ ተኣሳሲሩ ከባቢ ገርጉስም ሓደረ። ንጽባሒቱ ፎርቶ ምስ ተታሕዘ ድማ፡ ኣብ ዕዳጋን ከባቢኡን ተዘርጊሑ ተገደመ። ነዚ ብመሬት ዝካየድ ነበረ ግስጋስ ህዝባዊ ሰራዊት ንምሕጋዝ፡ ሓይሊ ባሕሪ ህዝባዊ ግንባር ነቲ ካብ መራኽብ ኩናት ጸላኢ ዝመጽእ ዝነበረ መጥቃዕቲ ንምኸላፍን ከምኡ’ውን ንሓይሊ ባሕሪ ጸላኢ ንምድኻም ቀጻሊ ተርግኣት ይፍጽም ነበረ። 11 ለካቲት፡ ነቲ ኣገዳሲ መዓስከር ናሻል-

በይዝ ንምቅጽጻር ሓያል ደማዊ ኩናት ተኸየደ። ሓይሊ ባሕሪ ኢትዮጵያን፡ ካብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ተደፊኦም ኣብቲ መዓስከር ዝዓረዱ ወተሃደራትን ታንክታትን ጸላኢ፡ ብዘይካ ንባሕሪ ምጥሓል ካልእ መዋጽኦ ስለ ዘይነበሮም ኣትኪሎም ተዋግኡ። ኣብ መወዳእታ ከኣ፡ ኣደዳ ሞት፡ መቐራረቢ፡ ምምራኽን ዕንወትን ኩይኖም ተሳዕሩ። ናቫል-በይዝ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ህዝባዊ ሰራዊት ኣተወ። ድሕሪ'ዚ እቲ እናተኸበብኩበ ንጥዋለት ዝኣተወ ሰራዊት ደርግ፡ ሰላማዊ ህዝቢ ጅሆ ሒዞ ኣብ ኣፍደገ ስጋለት ቀጣን ዓረደ። እዚ ኣብ ውሽጢ ጥዋለት ተሓጺሩ ዝተረፈ ሰራዊት ደርግ፡ “ረዳት ሓይሊ ብጊንዳዕ ፈንጢሉ ክመጸና'ዩ” ዝብል እምነት ስለዝነበሮ ኣትኪሉ ክዋጋእ ፈተነ። ስጋለት ቀጣን ደማ ዘይትሰገር ሓዊ ከነት።

እዚ ከምዚ ኢሉ እንከሎ፡ እተን ኣብ ኣፍደገ ጊንዳዕ ከባቢታት ደንጎሎ ላዕላይ ክሳብ ኣጸድፍ ሰሜናዊ ባሕሪ ተዘርጊሖን መከላኸሊ መስመር ዝሓዛ ኣሃዱታት፡ ምስቲ ምጽዋዕ ንምድሓን ካብ ዝተፈላለዩ ግንባራት ብህጹጽ ተሳቲቡ ዝመጽእ ዝገፍ ሓይሊ ጸላኢ ኣብ ከቢድ ውግእ ኣተዋ። ጸላኢ ነዚ ሓድሽ ግንባር ንምፍንጣስ ዝፍትኖ ዝነበረ ጽዑቕ መጥቓዕቲታት ንምፍሻል ከኣ ኣብ ቀጻሊ ናይ ምርብራብ ግጥም ተጸምዳ። ስጋለት ቀጣን ንምስጋር፡ ህዝባዊ ሰራዊት ፈለማ ብታንክታት ዘካየዱ ፈተነ ዕውት ኣይነበረን። ብ15 ለካቲት ለይቲ ግን ኣጋር ሰራዊት፡ መካናይዝድን ሓይሊ-ባሕሪን ህዝባዊ ሰራዊት ውሁድን ዕውትን ስርሒት ፈጸሙ። ኣባላት ሓይሊ-ባሕሪ፡ ጸላም ጉልባብ ብምግባር፡ ካብ ግራርን ናቫል-በይዝን፡ ብፈጣናት ጀላቡ 11 ግዜ ተመላሊሶም ዝተወሰኑ ተጋደልቲ ናብ ርእሲ ምድሪ ኣሰገሩ። እቲ ዝሰገረ ውሱን ሓይሊ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ጸላኢ ብዘይተጸበዮ ኣንፈት ብድሕሪት ተኸሲ ምስ ከፈተ፡ ሰራዊት ጸላኢ ዝርግርግ ኣተዋ። እዚ እናኸነ እቶም ብስጋለት ቀጣን ክሰግሩ ዝተመደቡ ታንክታትን ኣጋር ሰራዊትን፡ ብብርቱዕ ደብዳብ ተሰንዮም እንዳ በረድ በጺሑም ጥዋለት ኣተዉ። ምሉእ ለይቲን ንጽባሒቱ ረፋድን ናይ ከተማ ውግእ ድሕሪ ምክያዱ ከኣ፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ነቶም ሰላማዊ ህዝቢ ጅሆ ሒዞም ኣብ ጥዋለትን ውሽጢ ባጽዕን ዓስኪሮም ዝቐነዩ ወተሃደራት ቀቲሉን ማሪኹን፡ ምጽዋዕ ምሉእ ብምሉእ ሓራ ገበራ። ስርሒት ፈንቅል ብሓርነት ምጽዋዕ ድሕሪ ምዝዛመ፡ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ “2ይ ኣብዮታዊ ሰራዊት” ተባሂሉ ዝጸዋዕ ሰራዊት ደርግ ብመሬትን ባሕሪን ኣብ ምሉእ ከበባ ስለዝኣተወ፡ ስርዓት ደርግ ካብ ማእከል ኢትዮጵያ ብነፈርቲ ኣጽዋርን ሰራዊትን እናደረበ፡ ግንባር ጊንዳዕ ንምስጋር፡ ቀጻሊን ትንፋስ ዘይህብን መጥቓዕቲታት ከካይድ ጀመረ። ዕላማ ናይቲ ካብ መጋቢት ክሳብ ግንቦት 1990 ዘካየዱ ዘይቋርጽ መጥቓዕቲታት፡ ብቐዳምነት ንግንባር ጊንዳዕ ሰይርካ መስመር ምጽዋዕ ምቅጽጻር፡ ብዓቢኡ ደማ ነቲ ግንባር ድሕሪ ምፍራስ፡ ብላጉል ሰምሃር ንሰሜን ብምግስጋስ፡ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባር ሳሕል ከይተመልሰ፡ ኣብቲ ዝኣተዎ ጎላጉል ሰምሃር ከርዲንካ ምድምሳስ ነበረ። ነዚ ውጥን'ዚ ንምዕዋት ጸላኢ፡ ኣብ ግንባር ከረንን ካልእ ከባቢታት ኤርትራን ዝነበረ ዝበዝሕ ሓይሉ ናብ ግንባር ጊንዳዕ ከሰልፎ እንከሎ፡ ኣሃዱታት ህዝባዊ ግንባር'ውን ብብቐሩብ ናብቲ ሓድሽ ግንባር ጊንዳዕ ይግዕዛ ነበራ። ብኸምዚ ከኣ ግንባር ጊንዳዕ ኣብ ሓጺር ግዜ፡ ናብ ዓውዲ ደማዊ ውግእ ተቐየረ። ዝኸበርኩም ስማዕትና መቐጸልትኡ ጽባሕ

ካብ ሰነዳት ቁጽሪ 2

ትማሊ ኣብ ዝተማሓላለፈ ቀዳማይ ክፋል፡-

- ካብ መጥቓዕቲ ናብ ምክልኻል፡
- ✓ መድረኻት ጃለነት፡
- መድረኽ ስትራተጂ መጥቓዕቲ፡
- ✓ ስርሒት ፈንቅል

ንዝብሉ ታሪኻዊ ፍጻሜታት ዳህሲስና ካልኣይ ክፋሉ ይስዕብ።

ግንባር ጊንዳዕ

ምምስራት ግንባር

ግንባር ጊንዳዕ፡ ከም ኣካል ስርሒት ፈንቅል፡ ካብ ኣስመራን ካልእ ከባቢታት ኤርትራን ከመጽእ ዝኸእል ረዳት ሓይሊ ንምዕጋት ዝተመስረተ ግንባር እዩ። ብ8 ለካቲት 1990 ስርሒት ፈንቅል ጀመሩ። ህዝባዊ ሰራዊት ንጽርግያ ኣስመራ-ምጽዋዕ ኣብ ጋሕቴላይ ምስ በተኹ፡ ውግእ ናብ ክልተ ኣንፈት'ዩ ተመቐሉ። ክፍለ-ሰራዊት 85፡ ካብ ጋሕቴላይ ናብ መገዲ ኣስመራ ብምቕናዕ፡ ብ9 ለካቲት ደንጎሎ ታሕታይ ተቐጻጸረ። ምስ ኣሃዱታት ክፍለ ሰራዊት 61 ብምትእስሳር ከኣ፡ የማን ካብ ጊንዳዕ ክሳብ ኣጻድፍ ሰሜናዊ ባሕሪ መከላኸሊ መስመር ከምዝተሓዘ ተገብረ። ወጋሕታ 10 ለካቲት፡ ህዝባዊ ሰራዊት እንደገና መጥቓዕቲ ፈንዩ፡ ንደንጎሎ ላዕላይ ተቐጻጸረ። ድሕሪ'ዚ ብርጌዳት 85፡ ብቕልጡፍ ኣብ ከባቢ ጊንዳዕ ካብ ባሕርይ ንጸጋም ዝርከብ ኣገዳሲ ጎቦ ጋሕያት ንምሓዝ ምስ ጸላኢ ኣብ ምርብራብ ኣተዋ። ክፍለ-ሰራዊት 61 ብወገኑ፡ የማን ካብ ጊንዳዕ ክሳብ ሰሜናዊ-ባሕሪ ጸላኢ ዘካየዱ ተደጋጋሚ ናይ ምፍንጣስ ፈተነታት ኣምከነ። ኣብዚ ዕለት'ዚ ገለ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 85 ንሸነኽ ርእሲ-ዓዲ ተንቀሳቐሰን፡ ምስ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 61 ብምእሳር፡ ኣብ ምክልኻል ወገላ።

ምድልዳል ግንባር

ደርግ፡ ነቲ ድሕሪ ስርሒት ፈንቅል ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ዝካሄደ ህዝባዊ ሰራዊት ክፍንጥስ ካብ 1 መጋቢት 1990 - ክሳብ 27 ሚያዝያ 1990፡ ዝተፈላለዩ ኣስማት ዘጠመቑም ዓባይቲ ወፍሪታት'ዩ ኣካይዱ። ነዚ ወፍሪታት'ዚ ንምፍሻል ከኣ፡ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ጽዑቕ ናይ ምክልኻል ውግእ ተጸምዱ። ጸላኢ ክፍለ-ጦራት እናበራረዩ ማዕበላዊ መጥቓዕቲታት እናካየዱ ኣብ ዝኸደሉ፡ ህዝባዊ ግንባር ብወገኑ ነተን ካብ 13 ለካቲት 1990 ጀመረን ካብ ከባቢ ጊንዳዕ ክሳብ ሰሜናዊ-ባሕሪ ኣብ ዝዘርጋሕ መስመር ኣብ ብርቱዕ ምትሕንፍቕ ዝኣተዋ ክፍላተ-ሰራዊት 61ን 85ን ተወሰኸቲ ኣሃዱታት ይድረበለን ነበረ። ፈለማ፡ ብ13 ለካቲት ብርጌድ 49 ናይ ክፍለ ሰራዊት 96 ካብ ምጽዋዕ ናብ ደንጎሎ ላዕላይ ክትደርብ እንከላ፡ ንጽባሒቱ ከኣ ብርጌድ 87 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 61 ካብ ግንባር ሓልሓል ኣብ ጋሕያት ተደረበት። ሰዲቡ ብ20 ለካቲት፡ ክፍለ-ሰራዊት 70 ብምሉኡ ካብ ምጽዋዕ፡ ክልተ ብርጌዳት ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ከኣ፡ ካብ ሮራመንጎሳዕ፡ ናብቲ ግንባር ኣተዋ እሞ፡ ግንባር ጊንዳዕ ደልዲሉ ከምዝቐውም ተገብረ።

ከምዚ ኢሉ፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ማዕረ ማዕረ'ቲ መጥቓዕቲታት ጸላኢ ንምፍሻል ዘካይዶ ዝነበረ ሓያል ጥምጥም፡ ዕርድታት እናሰርሐ፡ መከላኸሊ መስመሩ ከደልድል ጀመረ። ጸላኢ ብወገኑ፡ ማእለያ ዘይብሉ ኣጽዋራት ኣሰሊፉ፡ ዝእቲ ቦታታት ብምቁጽጻሩ ዝሃቦ ብልጫ ተጠቐሙ፡ ዕርድታት ህዝባዊ ሰራዊት ንምስባር፡ ዝተፈላለዩ ኣስማት ዘጠመቑም፡ ዓባይቲ ወፍሪታት ብተኸታታሊ የበግስ ነበረ። ገለ ካብቶም ዓባይቲ ወፍሪታት እዞም ዝሰዕቡ እዮም፡-

“ዘመቻ ምጽዋዕ”

ኣዘዝቲ ሰራዊት ደርግ፡ ግንባር ጊንዳዕ ንምስባር፡ ፈለማ “ዘመቻ ምጽዋዕ” ዝሰመዩዎ ወፍሪ እዮም፡ ካብ 1 ክሳብ 03 መጋቢት 1990 ኣካይዶም። እዚ ወፍሪ'ዚ፡ ብየማናይን ጸጋማይን ክንፊ ግንባር ጊንዳዕ ከምኡ'ውን ብሰሜናዊ-ባሕሪ ዝተፈነወ መጠነ ሰፊሕ መጥቓዕቲ ከዮይኑ፡ ብብርቱዕ ደብዳብ መዳፍዓትን ነፈርቲን ዝተሰነዩ ነበረ።

ብ01 መጋቢት፡ ወጋሕታ ሰዓት 6:00፡ ጸላኢ ኣብ ብምሉኡ'ቲ ግንባር ጽዑቕ ደብዳብ ከቢድ ብረት ድሕሪ ምክያድ፡ ብወገን ሰሜናዊ-ባሕሪ ብዘሰለፎ መበል 15 ክፍለ-ጦር፡ ረፋድ፡ ንግራት-አውሊዕን ምትካል-ድኳንን ዝበሃሉ ቦታታት ኣጥቐዐ። ፈለማ ኣብዚ ቦታ'ዚ ዓሪደን ዝነበሩ ኣሃዱታት ክፍላት-ሰራዊት 61ን 85ን ክኹና እንከለዎ፡ ጸላኢ ብሰሜናዊ-

ባሕሪ ከጥቅም ምዃኑ ምስ ተፈልጦ ግን፡ ብርጌድ 98 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ብ26 ለካቲት ካብ ጸጋማይ ግንባር ጊንዳዕ ብምውራድ፡ ከም ትሕጃ ኣብቲ ከባቢ ከም ትጸንኡ ተገይሩ ነበረ። ኣብቲ ናይ ቀዳማይ መዓልቲ መጥቓዕቲ፡ ኣሃዱታት ክፍለ ሰራዊት 85ን 96ን ንመጥቓዕቲ ጸላኢ ከምከታ ወዓላ። ብሸነኽ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 61 ዘጥቐዎ ጸላኢ ድማ፡ ናብቲ ክሕዞ ዝነቐለ ቦታታት ከይበጽሖ ተጸፊዑ ተመልሰ። ይኹን'ምበር፡ ንጽባሒቱ ዝወጠኖ መጥቓዕቲ መበገሲ ክኹኖ ዝኸእል ቦታታት ሒዞ ኣዝጊቡ ሓደረ። ኣብዚ ዕለት'ዚ ብመንተብለን ሰለሙናን ዝተንቐሳቐሰ መበል 10^ይ ክፍለ-ጦር ጸላኢ'ውን ብኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ተወቑዑ ተመልሰ።

እዚ ከምዚ ኢሉ እንከሎ፡ ኣብ ጸጋማይ ክንፊ ግንባር ጊንዳዕ፡ ጸላኢ ንክፍለ-ጦር 19 ኣሰለፉ፡ ሰዓት 7:45 ሓያል መጥቓዕቲ ከፈተ። ኣቐዲማ ዝኣተወት ብርጌድ ሰራዊት ጸላኢ፡ ሸቶኣ ክትሃርም ስለ ዘይከኣለት ካልእ ብርጌድ ተደሪባታ፡ ውግእ ቀጸለ። ህዝባዊ ሰራዊት ጸጋማይ ስለ ዝመከተ ግን ንድሕሪት ተመልሳ። ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ኣብዚ ናይ ምክልኻል ውግእ፡ መጥቓዕቲ ጸላኢ ኣብ ምምካት ከይተሓጽራ፡ ጸላኢ ንዝሃእ ርእሱ ኣብ ምክልኻል ንኸጽመድ ዘገድዶ ጸረ-መጥቓዕቲ እናፈጸማ እየን ግስጋስ ጸላኢ ዓገተንኦ።

ኣብዚ ቀዳማይ መዓልቲ፡ ብሰንኪ ግመን ዒፍዒፍታን ጸላኢ ከምቲ ዝወጠኖ ጽዑቕ ደብዳብ ነፈርቲ ከካይድ ኣይከኣለን። ግመ ኣብ ዝኸፍተሉ ዝነበረ እዋን ግን፡ ነፈርቲ ንሰራዊተን ዓቢ ደገፍ ይገብራሉ ነበራ። ኣብ ቀዳማይ መዓልቲ ናይዚ ወፍሪ'ዚ፡ ነፈርቲ ውግእ፡ ኣብ ከባቢ በዓረዛ ንመከላኸሊ መስመር ህዝባዊ ሰራዊት ሸምንተ ግዜ ተመላሊሰን ደብደባ። ኣብቲ ከባቢ ዝነበረ ጸረ-ነፈርቲ ሚሳይል ህዝባዊ ግንባር ንምዕናው'ውን ብዙሕ ግዜ ተመላሊሰን ደብደባ።

ንጽባሒቱ ጸላኢ ብወገን ሰሜናዊ-ባሕሪ፡ ካብቲ ኣብ ቀዳማይ መዓልቲ ከጥቐዕ ዝፈተነሉ ቦታታት ንጸጋም ክሳብ “ርእሲ-ሓርማዝ” ዝተባህለ ከባቢ ብምግፋሕ መጥቓዕቱ ቀጸለ። ኣብዚ ናይ ካልኣይ መዓልቲ ውግእ፡ በጦሎኒ ናይ ክፍለ-ሰራዊት 85 ብብዝሒ መውጋእትን መስቀእትን ሓይላ ስለ ዝተጓደለ፡ እቲ ቦታ ብብርጌድ 98 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ከም ዝሸፈን ተገብረ። ኣብዚ ዕለት'ዚ ብጸላኢ ዝተፈነወ መጥቓዕቲ'ውን እንተኹን ፈሺሉ ተረፈ።

ኣብዚ ካልኣይ መዓልቲ፡ እቲ ግንባር ብግመ ተዓፊኑ'ኳ እንተ ነበረ፡ ቀትሪ ከባቢ ሰዓት 1:00 ግመ ስለ ዝኸፈተ፡ ክልተ ነፈርቲ ውግእ ደብዳብ ንምክያድ ደበኽ በላ። እንተኹን ብኡ ንብኡ ሓንቲ ካብተን ነፈርቲ፡ ሚግ-23 ቍ.1302 ብኣሃዱታት ጸረ-ነፈርቲ ህዝባዊ ሰራዊት ስለ ዝተወቐዐት ክሃድማ ተቐሰባ። ኣብ ከባቢ ኣስመራ ክበጽሖ ከለዋ፡ ኣብራሪ (ፓይለት) ናይታ ተወቐዓ ትነድድ ዝነበረት ነፋሪት ሌ/ኮ ክንፉ ሃብተወልድ ዘሊሉ ክድሕን እንከሎ፡ ብኣንጻር፡ እታ ኮሎኔል ጥላሁን ቦጋለ ዝመርሖ ዝነበረ ካልኣይቲ ሚግ-23 ቍ.2294 ምስታ እናነደደት ብዘይ መራሒ ኣብ ሰማይ ዕንክሊል ትብል ዝነበረት ነፋሪት ተጋጨወት'ሞ፡ ንሱን ነፋሪቱን ኣብ ከባቢ ጸሎት ተኸስኪሶም ወደቁ።

ኣብ ግጥም 2 መጋቢት፡ ነቲ ብሸነኽ ሰሜናዊ ባሕሪ ዘጥቐዕ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ንምጉንዳብ፡ ከምኡ'ውን ንመዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ኣብ ውጽኢታዊ ርሕቀት ተኹሲ መዳፍዕ ንምእታው ኣብ ዝኸእል ቦታ ንምብጻሕ፡ ብጸጋማይ ግንባር ከባቢ ዓዶሮሶ፡ ክፍለ-ሰራዊት 88፡ ሓያል መጥቓዕቲ ፈንዩ፡ ኣገደሰቲ ቦታታት ተቐጸጸረ። ኣብዚ ከባቢ'ዚ ድማ ብክልቲኡ ወገን ክሳብ 5 መጋቢት፡ ብመጥቓዕቲን ጸረ-መጥቓዕቲን ርሱን ግጥም ቀጸለ።

ኣብ ሳልሳይ መዓልቲ፡ ጸላኢ ሓያል መጥቓዕቲ ፈንዩ፡ ብዝተፈላለዩ ሸነኻት ሓይሎ ቦታታት ክቁጸጸር ክኢሉ ነበረ። እዚ ጸዕቂ ደብዳብ ሞርታራትን መዳፍዕን ጉልባብ ገይሩ ናብ ስትራተጂያዊ ቦታታት ዝተጸግዐ ሓይሊ ጸላኢ፡ ቀልጢፉ ክጽረግ ስለዝነበሮ ክኣ፡ ኩለን ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ብብሸነኽን ጸረ-መጥቓዕቲ ብምፍናው ደፊኡን መለሳ።

ኣብቲ ሳልስቲ፡ ከም መናውራ ናይቲ ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ዝካየድ ዝነበረ ኩናት፡ ኣብ ግንባር ከረን ብክልቲኡ ወገን ምልውዋጥ ተኹሲ ከቢድ ብረት ይካየድ ነበረ። ብዘይካ'ዚ ኣብ ከባቢ ዓረዛ፡ ለይቶን፡ ደቆጽንግን እውን ንኣሸቱ ረጽምታት ነበረ።

ምስዚ “ዘመቻ ምጽዋዕ” ዝተሰምየ ወፍሪ'ዚ ብዝተኣሳሰረ፡ ኣብ ጸጋማይ ግንባር ጊንዳዕ እውን፡ ኣብ ከባቢ ኩብ ናይ ደርግ ክፍለ-ጦራት 19ን 17ን እናተቐያየሩ ተደጋጋሚ መጥቃዕቲታት የካይዱ ነበሩ። ስትራተጂያዊ ጎቦ ኩብ፡ ብ25 ለካቲት'ዩ፡ ኣብ ትሕቲ ሰራዊት ጸላኢ ዝኣተወ፡ ግስጋሰ ጸላኢ ንምዕጋትን ኩብ ደጊምካ ንምቀጽጻርን ከኣ፡ ክሳብ 10 መጋቢት ዝያዳ ኣብ ምክልኻል ዘድሃበ መሪር ውግእ ተኻየደ። ድሕሪ'ዚ ጸላኢ ከቢድ ክሳብታት ወሪድዎ መጥቃዕቲታቱ ክዝሕል ምስ ጀመረ፡ ክፍለ-ሰራዊት 70ን ሓደ ብርጌድ ክፍለ-ሰራዊት 96ን (ብርጌድ 91) ኩብ ንምቀጽጻር ጸረ-መጥቃዕቲ ፈነው። እቲ መጥቃዕቲ፡ ኣቐዲሙ ብ8 መጋቢት ክካየድ'ኳ ተመዲቡ እንተ ነበረ፡ ክሳብ ዕለት 10 ከየቋረጸ ዝኖብ ይዘንብ ስለ ዝነበረን መሬት ብግመ ስለ ዝተሸፈነን፡ ክትግበር ኣይከኣለን። ህዝባዊ ሰራዊት፡ ግመ ዝተቐንጠጠሉ ኣጋጣሚታት፡ ሞርታራቱን መዳፍዕቱን ኣብ ዓላማታት ጸላኢ ንምእሳር ክጥቀሙሉ እንከሎ፡ ጸላኢ ብወገኑ፡ ኣብ ምክልኻል ኣድሂቡ ድፋዕ ኣብ ምስራሕን ነቶግቲ ኣብ ምቕባርን ይጓየ ነበረ። 11 መጋቢት ወጋሕታ ግመ ስለ ዝኸፈተ፡ ሰዓት 6:00 ንግሆ ተጋደልቲ፡ ብጽዑቕ ደብዳቤ ሞርታራትን ረሻሻትን ተሰንዮም፡ ብቐጽበት መጥቃዕቲ ጀመሩ። እቲ ድሮ ሸቶኡ ኣሲሩ ዝነበረ ሞርታራትን መዳፍዓትን፡ ኣብቲ ውግእ ዝለዓለ ተራ እዩ ተጻዊቱ። ነዚ ዘረጋግጽ ተጋደልቲ ንኩብ ድሕሪ ምቐጽጻርም፡ ኣብቲ ቦታ ዝጸንሐ ዘሰንብድ ብዝሒ ምዑታት ወተሃደራት ጸላኢ እዩ።

እዚ ስትራተጂያዊ ቦታ'ዚ ኣብ ኢድ ተጋደልቲ ምእታወ፡ ኣብ መላእ'ቲ ግንባር ክፈጥሮ ዝኸኣል ለውጢ ዝተረድኦ ጸላኢ፡ ደጊሙ ንምቐጽጻር፡ ንጽባሒቱ 12 መጋቢት ንክፍለ-ጦር 19 ኣሰሊፉ ሓያል ፈተነ ክገብር ወዓለ። ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ዘጋጥሙን ዝነበረ ከቢድ ክሳብ ተጻዊረን ተሪረን ስለ ዝመከታ ግን፡ እቲ ፈተነ ክዕወት ኣይከኣለን።

ውግእ ኩብ፡ ከቢድን ተጻዊርነት ዝሓትትን ስለ ዝነበረ፡ ወተሃደራት ጸላኢ ብብዝሒ፡ ንነብሶም ባዕሎም እናወግኡ ካብቲ ውግእ ይእለዩ ከምዝነበሩ ናይ ሽዑ ሰነዳት ጸላኢ ይሕብሩ። እዚ ተርእዮ'ዚ ኣብ ኩለን ኣሃዱታት ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ዝርእ'ኳ እንተ ነበረ፡ ኣብቲ ካብ ኣዲስ ኣበባ ዝመጸ ክፍለ-ጦር 17ን ሚሊሻ ሰራዊትን ግን ኣዝዩ ግኑን ከምዝነበረ ጸብጻባት ጸላኢ የመልከት።

ብኣጠቓላሊ፡ ግንባር ጊንዳዕ ንምስባር፡ ብሰሜናዊ ባሕሪ ብመንተብለን ስለሙናን፤ ብጸጋማይ ክንሬ ከባቢ ኩብ፤ ብየማናይ ክንሬ ከባቢ ርእሲዓዲ ዝተኻየደ ቀዳማይ መጠነ-ሰፊሕ “ዘመቻ ምጽዋዕ”፡ ክፍለጦራትን ተደረብቲ ኮማንዶ ብርጌዳትን ጸላኢ እናተበራረዩ፡ ኣሃዱታት ከቢድ ብረትን ነፈርቲ ውግእን ልዑል ደገፍ እናገበሩ ሓያል ፈተነ እኳ እንተካየዱ፡ ጸላኢ ዝወጠኖ ሸቶታት ከይሃረመ ፈሺሉ ተረፈ። በዚ ፍሸለት'ዚ ግን ደርግ ኣይተዓገሰን። ብኡ ንብኡ “ደም-መላሽ” ዝሰመዮ ካልኣይ ወፍሪ ኣሰዓበ።

“ዘመቻ ደም-መላሽ”

ስርዓት ደርግ ኣብ ቀዳማይ መጥቃዕቱ፡ ዝወጠኖ ሸቶታት ክሕዝ'ኳ እንተ ዘይከኣለ፡ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባር ናብ ጸጋማይን የማናይን ግንባር ስለዝተመጠ፡ እቲ ማእከላይ ግንባር (ቀንዲ መስመር ኣሰመራ ምጽዋዕ) ረቐቐ ይኸውን ዝብል ግምት ወሰደ። በዚ ድማ ብማእከል በሲዕካ ደንጎሎ ንምቀጽጻር ተኸእሎ ዘሎ ኮይኑ ተራእዮ። ድሕሪ'ቲ ቀዳማይ መጥቃዕቲ ሰሙን ኣብ ዘይመልእ ግዜ ድማ ሓይሉ ኣጠናኸሩ። ንተራራ ክፍለ-ጦር 18ን ሰንጥቕ መካናይዝድ ብርጌድ 16ን ኣሰሊፉ፡ ብ7 መጋቢት ወጋሕታ ሰዓት 4:00 ጽዑቕ ደብዳቤ ከቢድ ብረት ኣሰንዮ፡ ክፍለ-ሰራዊት 85 ዓራዱሉ ብዝነበረ ድፋዓት ክፍንጥስ ተበገሰ። ብርጌዳት ክፍለ-ሰራዊት

85፣ ብርጌድ 22 ኣብ ማእከል ጽርግያ፡ 18 ኣብ ጎቦ ጋሕያት፡ 82 ኣብ ፋባ ማይ ኣድከሞምን ካብኡ ንጸጋም ዘሎ ቦታታትን ዓሪጊን ነበሩ። ካብ ጽርግያ ንየማን ንሸነኽ ሓመልማሎ ከኣ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 61 ኣሲረን ነበሩ።

ውጥን ዘመቻ ደም-መላሽ፡ ክፍለ-ጦር 18 ብምሉእ ዓቕሙ ንጎቦ ጋሕያትን ካብኡ ንሰሜናዊ ምብራቕ ዘሎ ድፋዓትን ሰይሩ ብምዝርጋሕ ንደንጎሎ ክጽጋዕ፣ መካናይዝድ ብርጌድ 16 ብማእከል ጽርግያ ሰንጠቑ፡ ነቶም ምስኡ ዝተሰለፉ ኣጋር ሰራዊት ብከቢድ ብረት እናደገፈ ክሳብ ደንጎሎ ታሕታይ ዘሎ ኣገደስቲ ቦታታት ክቆጻጸር ዝዓለመ ነበረ። ህዝባዊ ሰራዊት ብዝገበሮ ሓያል መኸተ ግን፡ እዚ ንክልተ መዓልቲ ዝተኻየደ ህንዱድ ወፍሪ፡ ተልእኾኡ ከይፈጸመ ፈሸለ። ኣብዚ ግጥም'ዚ፡ ጸላኢ ጸዕቂ ደብዳብ ከቢድ ብረት፡ ታንክታትን ብዝሒ ሰራዊትን ተጠቐሙ፡ ኣብ ገለ ይደፍእን ቦታታት ይቆጻጸርን ነይሩ እዩ። እንተኾነ፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ነቲ ውጥን ተረዲኡ፡ ስልቲ ብምቕያር፡ ነቲ ዝደፍእ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢን ታንክታትን ንውሽጢ ብምስሓብ ከርዲኑ ከትርፎ ይፍትን ብምንባሩ፡ ጸላኢ እውን ነዚ ተገንዚቡ ሰግኣት ስለ ዝሓደሮ፡ ሰራዊቱ ንድሕሪት ስሒቡ ናብ ምክልኻል ክምለስ ተቐሰበ።

ደብዳብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ

ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ደማዊ ምርብራብ ኣብ ዝካየደሉ ዝነበረ እዋን፡ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ስንቁን ኣጽዋርን ተደራቢ ሓይሊን ዝረኽበሉ እንኮ መስመር መዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ'ዩ ዝነበረ። በዚ ድማ ህዝባዊ ግንባር፡ ንመዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ዒላማ ክገብሮ ግድን ነበረ። ሓጺር መጽናዕቲ ድሕሪ ምክያድ ከኣ፡ ካብቲ ድሮ ኣጽኒዑ ዝተቆጻጸሮ ግንባር ጊንዳዕ፡ ብ130 ሚሊ ሜትር መድፍዕ፡ ንመዓረፎ ነፈርቲ ኣስመራ ከረኻኽበሉ ከምዝኸእል ኣረጋገጸ። ብ17 መጋቢት 1990 ከኣ፡ ኣብ ማይሽሮ መዳፍዕ ብምትካል፡ ካብ ሰዓት 4:20 ክሳብ 6:25 ድሕሪ ቐትሪ፡ ንፈላማ ግዜ ናብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ 80 ቦምባታት ከቢድ ብረት ኣዝነበ። እዚ ናይ ፈተነ ቦምባታት፡ ኣብ ሸውዓተ ክባቢታት ኣስመራ ማለት፡ ድሕሪ ወተሃደራዊ ሆስፒታል ገጀረት፡ ፎሮብያ፡ መዓስከር ወተሃደራት ሰምበል፡ ጸጸራት፡ ዝ-ከኒሻ፡ ክባቢ ባሕቲ መስከረምን መዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራን ወደቐ።

እዚ ፍጻመ'ዚ ንጸላኢ ከቢድ ራዕዲ ፈጠረሉ። ኣብ ኣስመራ ቦምባታት ክወድቑ ምስ ጀመረ፡ ኣብ ውሽጢ ከተማ ዝነበረ ሰራዊት ብርቡሽ መንፈስ ነናብ መዓስከራቱ ክጎዩ ተራእዮ። ኣባላት ሰራዊትን ደህንነትን ደርግ ከኣ፡ ቦምባታት ኣብ ዝወደቑሉ ከባቢ፡ 'ኣስተኳሽ' (ሓበርቲ ተኾሲ ናይ ሻዕብያ) ኣለው እናበሉ፡ ዝጠርጠሩዎም ሲቪል ሰባት ኣብ ምእሳር ኣተዉ። ነዋሕቲ ርሻናትን ኣብያተ ክርስትያንን፡ ሓበርቲ ተሓቢኦምሉ ክህሉዉ ይኸእሉ'ዮም ብዝብል ጥርጣረ፡ ብፍሉይ ተኸበበን ተፈተሸን። እዚ ናይ መጀመርታ መዓልቲ ደብዳብ፡ ንህዝቢ ኣስመራ ብመጠኑ ዘስንበደ እኳ እንተነበረ፡ ኣብ ዝቐጸለ መዓልታት ግን ህዝቢ ለሚድዎ ጥራይ ዘይኮነ፡ ከም ብስራት ምቕራብ ዕለተ-ናጽነት ስለ ዝረኣዮ ብኣንጻሩ ድሃዩ ክሰምዕ ክህንጠ ጀመረ።

ኣዘዝቲ ሰራዊት ደርግ፡ ናብታ ዘይቀበጹዎ ምጽዋዕ ንምምላስ ናይ ሞትን ሕይወትን ውግእ እናካየዱ፡ ደብዳብ መዳፍዕ ተወሳኺ ሕማም ርእሲ ኮኖም። ናብ ኣስመራ ዝድብድብ ዝነበረ መዳፍዕ ንምድምሳስ ከኣ ጽዑቕ ናይ ነፈርቲን ኣጋርን ስለያዊ ዳህሳስ ከካይዱ ጀመሩ። ነፈርቲ ብቐጻሊ እናዘንበያ እቲ መዳፍዕ ኣብ ዝትኩሰሉ እዋን ተኸታቲለን ክጥቅዕኡ፡ ነዊሕ ርሕቀት ዝሸፍን መዳፍዕ ጸላኢ ከኣ ናብኡ ክቐንዕ ትእዛዝ ተዋህበ። እንተኾነ፡ ንደብዳብ መዳፍዕ ህዝባዊ ሰራዊት ከዐግስዎ ኣይከኣሉን። ክሳብ ድሮ ናጽነት ድማ ቀጸለ።

እዚ ከም'ዚ ኢሉ እንከሎ፡ ብ26 መጋቢት 1990 ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ድግድግታን ጋሕተላይን ክድብድባ ካብ ዝበረራ ክልተ ነፈርቲ ኩናት ጸላኢ፡ ሓንቲ ሚግ-21 ብጸረ-

ነፈርቲ ህዝባዊ ግንባር ተሃሪማ ኣብ ከባቢ ዓድዕለ ክትወድቕ እንክላ፡ ኣብራሪኣ ዝነበረ ምክትል ሓለቓ ሚኒስትር ኣባይነህ ሃይሉ ተማረኹ።

ካብ ሰነዳት ቁጽሪ 3

ዝኸበርኩም ስማዕትና ኣብ ዝተማሓላለፈ ቀዳማይን ካልኣይን ክፋል፡-

ካብ መጥቃዕቲ ናብ ምክልኻል፡

መድረኻት ጃለነት፡

መድረኻ ስትራተጂ መጥቃዕቲ፡

ስርሒት ፈንቅል

ግንባር ጊንዳዕ

- ዘመቻ ምጽዋዕ
- ዘመቻ ደም-መላሽ
- ደብዳቤ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ

ንዝተበሉ ታሪኻዊ ፍጻሜታት ዳህሲስና ሳልሳይ ክፋሉ ይስዕቡ።

“ዘመቻ ገሰጥ”

ስርዓት ደርግ፡ በቲ ኣቐዲሙ ዝወረዶ ክሳራታት ክዕገስ ወይ ካልእ ፍታሕ ከናዲ ኣይመረጸን። ኣብቲ ኣቐዲሙ ዘካየዱ ወፍርታት ዝተዳኸማ ኣሃዱታቱ ዳግም ወዲቡን ተወሰኸቲ ወተሃደራት ደሪቡን፡ ኣብ ሰራዊቱ ጽዑቕ ጐስጓሳት ብምክያድ፡ ካብ 29 መጋቢት ክሳብ 1 ሚያዝያ “ገሰጥ” ዝሰመዮ ሳልሳይ ዝዚፍ ወፍሪ ኣበገሰ።

ብመሰረት ውጥን መጥቃዕቲ ጸላኢ፡ እቲ ብዓቕሚ ሰብን ኣጽዋርን ደልዲሉ ልዑል ምድላዎት ገይሩ ዝነበረ ክፍለ-ጦር 18 ፈንጢሱ ምስ ሓለፈ፡ ሓይሊ እናደራረብካ ብማእከላይ ግንባር ንምስባር፡ ቅድሚኡ ኣብ ውግእ ከይኣተወ ንዝጸንሐ ክፍለ-ጦር 23 ካብ ግንባር ከረን ስሒቡ ኣምጽኡ። ምስዚ ቀንዲ መጥቃዕቲ ተኣሳሲሩ ከኣ፡ ብሰሜናዊ-ባሕሪ 10^ይ ክፍለ-ጦር፡ ናይ ሓማሴን ሚሊሻ ስርናይ ደሪቡ፡ ካብ ፍሸይ ነቐሉ፡ ኣገደስቲ ቦታታት ክሓንቑ ተልእኾ ተዋህቦ።

ህዝባዊ ግንባር ነዚ ሰፊሕ ምድላዎት ጸላኢ ብደቂቕ ይከታትሎ ነበረ። በዚ ድማ ኣብ ምሉእ ግንባር ዝነበሩ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ዘድልዩን ኣጽዋርን ተተኩስትን ቀሪቡን ኣብ ቀዳማይ ደረጃ ተጠንቀቑ ነበሩ። ጸላኢ ልዑል ኣቐልቦ ዝህቦ ከባቢ፡ ካብ መስመር ጊንዳዕ-ዶንጎሎ ንጸጋም ክኸውን ከም ዝኸእል ስለ ዝተገመተ ድማ፡ ሓደ ብርጌድ ናይ ክፍለ-ሰራዊት 52 ኣብቲ ከባቢ ከም ተጠባባቂ ከም ዝጸንሕ ተገብረ። ኣብቲ ግንባር ብቐጻሊ ዝዋግኦ ዝነበሩ ኣሃዱታት ዓቕሚ ሰብን እናተጓደለ ይኸይድ ብምንባሩ፡ ሓደስቲ ናይ ‘90 ተሰለፍቲ ብምውሳኽ ኮነ ዳግመ ምውዳብ ብምግባር ከምዝጠናኸሩ ተገብረ። መታኸስን መዕቆብን ዝወጡ እናተሰርሐ፡ ብብዝሒ ረሻሻትን ሞርታራትን መዳፍዕን ከምኡ’ውን ጸረ-ሰብ ነቶግቲ ተጻዊዱ ድልው ኮነ።

ጸላኢ 29 መጋቢት ሰዓት 4:00 ወጋሕታ ዝኸፈቶ መጥቃዕቲ፡ ብጽዑቕ ደብዳቤ መዳፍዕ፡ ሞርታራትን ነፈርቲን ተሰንዩ ምሉእ መዓልቲ ክቐጽል ወዓለ። ኣብዚ መጥቃዕቲ’ዚ ጸላኢ ብገለ ቦታታት ደፊኡ’ኳ እንተ ነበረ፡ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት በዚ ከይተሰናዕዱ፡ ካብ መዛግብን ከይተነቓነቓ፡ ነቲ ደፊኡ ዝኣተወ ሓይሊ ብብርቱዕ ደብዳቤ ሞርታራትን ከም ዝብተን ገበራኡ።

ብሸነኽ ሰሜናዊ-ባሕሪ ካብ ፍሸይ ዝነቐለ 10^ይ ክፍለ-ጦር’ውን፡ ንብርጌድ 91 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ኣጥቂዑ፡ ጽርግያታት ንምዕጻው ብርጌዳቱ እናቐየየረ ሓይል መጥቃዕቲ ኣካየደ። እዚ ክፍለ-ጦር’ዚ ውሱን ቦታታት ክሕዝ ክኢሉ’ኳ እንተ ነበረ፡ ብጸረ መጥቃዕቲ ተጸፊዑ

ሸቶኡ ከይወቅዕ ተመልሰ። ንጽባሒቱ እቲ ድፋዕ ምስተሰብረ ንቕድሚት ክውርወር ተባሂሉ ተዓቂቡ ዝነበረ ክፍለ-ጦር 23፡ እቲ “ምውርወር” ተሪፉ፡ ንክፍለ-ጦር 18 ተኪኡ ኣብቲ ኩናት ከም ዝጽመድ ተገበረ። ጸላኢ፡ መጥቃዕቲታቱ የማነ-ጸጋም እናቐያየረ፡ ካብ ናይ ቕድሚኡ መዓልቲ ደብዳብ ከቢድ ብረት ብዝጸዓቐ ጸቕጢ ክገብር’ኳ እንተወዓለ ክሰልጦ ኣይከኣለን።

ድሕሪ’ዚ ብርቱዕ ግጥም’ዚ ብ31 መጋቢት 1990፡ ግንባር ጊንዳዕ ብተዛማዲ ሃዲኡ ወዓለ። ጸላኢ ንጽባሒቱ መጥቃዕቲ ንምቕጻል ዳግመ-ምውድዳብ ክገብር ወዓለ። ባሕቲ ሚያዝያ ድማ ውግእ ብጸዕቂ ደብዳብ ተሰንዮ ጀመረ። ኣጋር ሰራዊት ንምድጋፍ ዝተወሃሃደ ደብዳብ መዳፍዕ፡ ሞርታራትን፡ ነፈርቲን ከም ኣይሂ ዘነበ። ጸላኢ ብሓደ ውሱን ቦታ ጥራይ እዩ ወፊሩ። ኩሉ ኣጽዋሩ ካብ ሓደ ኪሎ ሜተር ኣብ ዘይገፍሖ መሬት ከም ሕሱም ሃረመ። ሙብዛሕትኡ ኣብ ድፋዓትን መዕቆብን ህዝባዊ ሰራዊት ስለ ዝወቅዕ፡ እዚ ናይ 1 ሚያዝያ ደብዳብ ከቢድ ብረት ዘስዓቦ ክሳራ ብተዛማዲ ዝኸበደ ነበረ። እንተኾነ እቲ ውግእ ብዓወት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ብፍሽለት ውጥን ጸላኢ ተደምደመ።

“ዘመቻ ኣድን”

ጸላኢ ድሕሪ’ቲ ኹሉ ዘጋጠሞ ፍሽለት እውን እንተኾነ ንግንባር ጊንዳዕ ናይ ምስባር ሕልሙ ኣየቋረጸን። ጽዑቕን ትንፋስ ዘይህብን መጥቃዕቲታት እንተካይዱ፡ ኣብ መወዳእታ ንሓይሊ ህዝባዊ ሰራዊት ኣዳኺሙ፡ ክዕወት ከምዝኸእል ተኣማሚኑ ነበረ። “ዋልያ” ተባሂሉ ዝጽዋዕ ጊዩ ክፍለ-ጦር፡ ናብቲ ግንባር ከም ዝኣቱ ብምግባር ድማ፡ ብ6 ሚያዝያ “ዘመቻ ኣድን” ዝተሰምየ ራብዓይ ወፍሪ ኣበገሰ። ዋልያ ብከባቢ ሓመልማሎን ፈረሰገን ክጥቅዕ ቦታኡ ሓዘ።

ጸላኢ፡ ኣቐልቦ ህዝባዊ ሰራዊት ናብ ካልእ ንምስሓብ ኣቐዲሙ ብወገን ሰሜናዊ-ባሕሪ ተንቀሳቐሰ። ዕላማ ናይዚ ምንቅስቓስ’ዚ፡ ብቐንዱ ብኡ ሸነኽ ዝነበረ ሓይሊ ህዝባዊ ግንባር ናብ ማእከል ግንባር ጊንዳዕ ከይንቀሳቐስ ንምሓዘ፡ እንተ ሰሊጡ ድማ፡ ደፊእካ ንጐላጉል ብምውራድ፡ ነቲ ብጊንዳዕ ዝካየድ መጥቃዕቲ ብኩሊትን ብድሕሪትን ንምሕጋዝ ነበረ። ብ6 ሚያዝያ ጸላኢ፡ ኣብ ከባቢ ኩዶን ፍልፍልን፡ 10^ይ ክፍለ-ጦርን ሓደ ብርጌድ ናይ 6ይ ክፍለ-ጦርን ኣሰለፉ። ብጸዕቂ ደብዳብ ከቢድ ብረት ተሰንዮ መጥቃዕቲ ፈነወ። ኣብዚ ቦታ’ዚ ዓሪደን ዝነበረ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ኩይነን፡ ብርጌድ 91 ካብ ዒላዒሮ ክሳብ ጽርግያ ፍልፍል፡ ብርጌድ 49 ክሳብ ክሳድ-ኣልጌን ተዘርጊሖን ነበረ። ውግእ ቕድሚ ምጅማሩ ብርጌድ 91 ብሰንኪ ቀጻሊ ውግእ ዓቕማ ተዳኺሙ ስለ ዝነበረ፡ ምስታ ድሕሪ ውግእ ደንጎሎ ቅሩብ ኣዕሪፉ ዓቕማ ዘደልደለት ብርጌድ 49 ናይ ድፋዕ ምቕይያር ብምግባር ኣተሓሕዛኣን ኣመዓራሪያ። ጸላኢ ሻለቃታት (ቦሎሎቲታት) እናቐያየረ ካብ 6 ክሳብ 12 ሚያዝያ ዘካየደ መጥቃዕቲ ከኣ፡ ብሓይልታት ክፍለ-ሰራዊት 96 ምስ ወሃብቲ ደገፍ መካናይዝድ ተመኪቱ ተመልሰ።

እዚ ከምዚ ኢሉ እንከሎ፡ ብ9 ሚያዝያ፡ ካብ ሰዓት 2:30 ናይ ለይቲ ጀሚሮም፡ ኣብቲ ክፍለ-ሰራዊት 85 ዓራዱሉ ዝነበረ የማነ-ጸጋም ጽርግያ ጊንዳዕ-ደንጎሎ፡ ክፍለ-ጦራት ጸላኢ ብጽዑቕ ደብዳብ ከቢድ ብረት እናተሓዘገዙ ብርቱዕ መጥቃዕቲ ፈነወ። ክፍለ-ሰራዊት 61 ኣብ ዝዓረደሉ ከባቢ ማይ-ጭቃን ሓመልማሎን እውን ተመሳሳሊ መጥቃዕቲ ተኸይዱ ነበረ። እቲ ክሳብ ንጽባሒቱ 10 ሚያዝያ ዝተኸየደ መጥቃዕቲ፡ ብጸዕቂ ደብዳብ ነፈርቲ ዝተሰነየ’ኳ እንተ ነበረ፡ ፍረ ከይሃበ ተደቐሰ። ዕርድታት ህዝባዊ ሰራዊት ብነተገዙትን ሞርታራትን ዝተሓጸረ ብምንባሩ፡ ጸላኢ ከድምዕ ኣይከኣለን። ይኹን’ምበር ኣብዚ ናይ ዕለት 10 ውግእ፡ ጸላኢ ናብ ሰሜን ሓመልማሎ፡ ክፍለ-ሰራዊት 52 ዓራዱሉ ኣብ ዝነበረ ድፋዕ፡ ሓይሉ ኣጽዒቐ፡ ክልተ ግዜ ነቲ ድፋዕ ተቐጻጺሩዎ ነይሩ። እንተኹን ብጸረ-መጥቃዕቲ ተመልሰ። በዚ ድማ “ዘመቻ ኣድን” ምሉእ ብምሉእ ፈሺሉ፡ ጸላኢ ከቢድ ክሳራ ተሰኪሙ ዘፍ በለ።

“ዘመቻ በጥስ”

ስርዓት ደርግ መስመር ባጽዕ ንምክፋት ዘካየዶ ተደጋጋሚ ወፍርታት ምፍሻሉ፡ ንሞራል ወተሃደራትን ኣዘዘቲን ሰራዊት ጸላኢ ባይታ ዘዘበጠ ነበረ። እዚ እናኹን ግን “ውግእ ምቁራጽ ንሻዕብያ ዕድል ምሃብ’ዩ” ኢሉ ስለ ዝደምደመ፡ ስኑ ነኺሱ ነቲ ውግእ ክቕጽሎ መረጸ። በዚ መሰረት፡ ነተን ዝተዳኸማ ክፍለ-ጦራት፡ ናብቲ ህዱእ ግንባራት ብምቕያር፡ ዘይተተንበፋ ኣሃዱታትን ሓደስቲ ተሰለፍትን ካብ ክፍልታት ዝተዋጽኡ ወተሃደራትን ደሪቡ፡ ንሓድሽ መጥቃዕቲ ተቐራረቡ።

ጸላኢ ኣቐዲሙ ዝተጠቐመሉ ስልቲ፡ ኣብ ዝተወሰነ ቦታ ጸዕቂ ደብዳብ ብምግባር፡ ዝቀያየር ናይ ትሕጃ ዓቕሚ ኣዳሊኻ ብምጽናሕ ምፍንግስ፡ ፈንጢሰካ ኣብ ዝሓዘካዮ ቦታ ነኺሰካ ናይ ምርብራብ ውግእ ብምክያድ፡ ኣብ መጨረሻ ዓቕምኻ ወዲብካ ብብርቱዕ ጸቕጢ ንቕድሚት ምግስጋስ ዝብል’ዩ ነይሩ። እቲ ካብ 19 ክሳብ 23 ሚያዝያ ዘካየዶ “በጥስ” ኢሉ ዝጸውዖ ሓሙሻይ ወፍሪ ውን ብተመሳሳሊ ስልቲ’ዩ ተኻይዱ።

ኣብዚ ውግእ’ዚ፡ ብ20 ሚያዝያ፡ ብወገን ርእሲ-ዓዲ እንዳ-ፍሩስታለ ተባሂሉ ብዝፍለጥ ከባቢ፡ ጸላኢ ገለ ድፋዓት ሒዙ ንቕድሚት ክደፍእ ፈቲኑ ነበረ። ብጸረ-መጥቃዕቲ ንምምላሱ፡ ፈላማ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ዘካየድኦ ፈተነ ኣይተዓወተን። ጸላኢ በዚ ግዚያዊ ዓወት ተተባቢዑ፡ ንጽባሒቱ 21 ሚያዝያ ንግሆ ሰዓት 5:00 ኣብ ሰሜን ሓመልማሎ፡ መጥቃዕቲ ፈነወ። ብጸጋም ከባቢ ማይጭቃ ዝተወሰነ ቦታታት ተቑጻጺሩ ድማ ንቕድሚት ኣምርሐ። መጥቃዕቲ ጸላኢ ቕልጡፍ ኮይኑ፡ ዕድል ዝህብ ኣይነበረን። ሰራዊት ጸላኢ በቲ ዘፍረሶ ቦታ ብቕጽበት ንምብራቕ ተዓጺፉ፡ ኣብ ድፋዕ ንዝነበሩ ገለ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ብድሕሪት ብምጥቃዕ፡ ንብራኽ ነጥቢ 1002 ተቑጻጸሩ። ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ግን በዚ ኩነታት’ዚ ኣይተሰናበዩን። ኣብቲ ካልእ ዕርድታት ለውጢ ከይገበሩ፡ ነቲ ኣብ ብራኽ 1002 ዝደየበ ዓቕሚ ጸላኢ ከም ዘይወጽእ ንምግባር ጸረ-መጥቃዕቲ ከፈታ። ኣብቲ መጀመርታ ኣይሰለጠንን። ድሒሩ ብዝተገብረ ቕልጡፍ ምውድዳብ ግን፡ ኣብ ሓጺር ግዜ ቦታኡን ደጊመን ተቑጻጸሩ።

ኣብዚ ብርቱዕ ውግእ’ዚ፡ 2ይን መበል 23ን ክፍለጦራት ኣዝዮም ስለ ዝተገዙኡ ክቕጽሉ ኣይከላሉን። ጸላኢ ግን፡ ነቲ ብዘይ ዕረፍቲን መተካእታን ዝዋጋእ ዝነበረ ህዝባዊ ሰራዊት እስትንፋስ ክህቦ ኣይደለየን። ናይ ኮማንዶ ስፓርታኪያድ ሻለቃታት ኣሰለፉ፡ ወጋሕታ 23 ሚያዝያ፡ ክፍለ-ሰራዊት 61 ዓራዱሉ ኣብ ዝነበረ ከባቢ መጥቃዕቲ ከፈተ። እንተኹን ተጋዳላይ ጸኒዑ ስለ ዝመከተ እቲ መጥቃዕቲ በርዓነ። በዚ ድማ እቲ መስመር ባጽዕ ንምስባር ዘካየዶ ዝዓበየ ወፍሪ፡ ምስ ከቢድ ስዕረትን ህልቂትን ፈሺሉ ተረፈ። ብወገን ርእሲ-ዓዲ፡ ንርእሲ-እምባደርሆን ከባቢኡን ዝተቑጻጸረ ሓይሊ ጸላኢ ግን ገና ውግእ ይቕጽል ነበረ።

ውግእ ሰሜናዊ-ባሕሪ

እዚ ግጥም’ዚ ቕድሚ ምጅማሩ፡ ኣብ ርእሲ-ዓዲን ኳዜንን ጸላኢ ሰራዊት ስለዘጽዓቑ፡ ሓያል መጥቃዕቲ ክፍኑ ምኻኑ ተገምጊሙ ነበረ። በዚ ከኣ ህዝባዊ ሰራዊት ኣተሓሕዛኡ ከደልድልን ሓይሊ ክውስኽን ተጓየየ። ኣብቲ ግንባር ዓሪጊን ዝነበሩ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 96 እየን። ብርጌድ 98 ካብ ግራት-ኣውሊዕ ክሳብ ክሳድ-ኣልጌን፡ ብርጌድ 91 ካብ ክሳድ ኣልጌን ክሳብ ጽርግያ ፍልፍል-ኩዶ፡ ብርጌድ 49 ካብ ጽርግያ ፍልፍል ክሳብ ዒላዒሮ ሒዘን ነበሩ። ወሃብ ደገፍ ሓደ በጦሎኒ ከቢድ ብረት ድማ ምስኡን ተሰለፉ ነበረ። እቲ ቦታ ሰፊሕ ስለ ዝነበረ፡ ጋንታታት ስለያ ንቕድሚት ብምሕላፍ’ዩ ምቑጽጻር ዝግበረሉ ነይሩ። ብርጌድ 98 ኣብ ግራት-ኣውሊዕ ነዊሕ ስለ ዝዓስከረት፡ ድፋዕ ሰሪሓ ነበረት። ካብ ርእሲ-እምባደርሆ ንየማነ ግን ስፍሓት ቦታ ስለዝነበሮን ዝተፈላለዩ ኣሃዱታት ዝተቐያየሩሉ ቦታ ብምንባርን ዘተኣማምን ድፋዕ ኣይነበሮን።

ናይ ጸላኢ ክፍለ-ጦር 22፡ ብ19 ሚያዝያ ሰዓት 4:00 ወጋሕታ፡ ብጹዕቕ ደብዳቤ ከቢድ ብረት ተሰንዮ ኣብ መዛግብ ህዝባዊ ሰራዊት መጥቃዕቲ ከፈተ። ብፍላይ ድማ ኣብ ኣፍ-ገረብ ዝተባህለ ዕርዲ ሓያል ግጥም ተኸየደ። ብሸነኽ ሳቡር-ሰጊ ድልዱል መከላኸሊ መስመር ስለ ዘይነበረ፡ ጸላኢ ንቐዳማይ መከላኸሊ መስመር ክቆጻጸር ኣይተጸገመን። ኣብ ካልእ ቦታታት'ውን ተመሳሳሊ ሓያል መጥቃዕቲ ፈነወ። ህዝባዊ ሰራዊት ግን ጸኒዑ ተኸላኸሉ። ድሕሪ'ዚ እቲ ብሸነኽ ሳቡር ሰጊ ጸላኢ ሒዝዎ ዝነበረ ቦታታት ብጸረ-መጥቃዕቲ ከም ዝምለስ ተገብረ። ኣብ ተመሳሳሊ ሰዓት ሰራዊት ጸላኢ ብሸነኽ ርእሲ-እምባደርሆ፡ ሓይሊ ኣጽዲቐ ፈንጢሱ ብምሕላፍ ንርእሲ-እምባደርሆ ተቐጻጸረ።

ናብ 20 ሚያዝያ ኣብ ዘውግሐ ለይቲ፡ ክፍለ-ጦር 22፡ ዓቕሚ ደሪቡ፡ ኣብ ግራት-አውሊዕን ኣፍ-ገረብን ክረባረብ ሓደረ። ሰዓት 3:00 ናይ ለይቲ ከኣ ንመከላኸሊ መስመር ኣፍ-ገረብ ኣፍሪቡ፡ ብጸጋም ኣግፊሑ ዓቕሚ እናደረበ ብቐጻሊ ፈተነታት ከካይድ ወዓለ። ናብ 21 ሚያዝያ ኣብ ዘውግሐ ለይቲ፡ ረዳት ዝመጸ ኣርባዕተ ሓይልታት ናይ ክፍለ-ሰራዊት 52፡ ምስ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 96 ተደሪቦን መጥቃዕቲ ንምፍጻም ኣብ ምድላው እንከለዎ፡ ክፍለ-ጦር 22 ቀዲሙ ሰዓት 4:00 ወጋሕታ መጥቃዕቲ ከፈተ። ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ከኣ፡ ዝተኸፍተለን መጥቃዕቲ ድሕሪ ምክልኻል፡ ጸረ-መጥቃዕቲ ብምግባር ልክዕ ሰዓት 12:00 ቀትሪ ንግራት-አውሊዕ ተቐጻጸራኡ። ብ22 ሚያዝያ ክፍለ-ጦር 22፡ መጠናዊ መጥቃዕቲ'ኳ እንተካየደ፡ ተጸፊዑ ተመልሰ። እንተኸኑ ንጽባሒቱ 23 ሚያዝያ ዝደኸመ ኣሃዱታቱ ቀያይሩ፡ ብጹዕቕ ደብዳቤ ተሰንዮ፡ ነቲ ብዕለት 21 ሒዝዎ ዝነበረ ቦታታት ዳግም ንምምለስ ሓያል መጥቃዕቲ ብምፍናው ደጊሙ ክቆጻጸር ከኣለ። ክፍለ-ሰራዊት 96፡ ዝተደፍኦ ኣሃዱታቱ ዳግም ወዲቡ፡ ክልተ ሓይሊ ናይ ክፍለ-ሰራዊት 16 ብምድራብ፡ ብ24 ሚያዝያ ሰዓት 18:00 ምሸት መጥቃዕቲ ፈነወ። ሰዓት 23:00 ከኣ መከላኸሊ መስመር ግራት-አውሊዕ ብምሉኡ ተቐጻጸረ።

ብድሕሪ'ዚ ንርእሲ-እምባደርሆን ከባቢኡን ካብ ኢድ ጸላኢ ንምምንዛዕ፡ ክፍለ-ሰራዊት 52 ጸረ-መጥቃዕቲ ኣካየደ። ክደፍእ ክድፋእ ድሕሪ ምጽናሕ ከኣ፡ 25 ሚያዝያ፡ ካብ ክፍለ-ሰራዊት 16 ሓደ በጦሎኒ፡ ካብ ክፍለ-ሰራዊት 96 ክልተ በጦሎኒ ተደረባኡ። እዞን ኣሃዱታት፡ ብደብዳቤ መዳፋዓትን ሞርታራትን ዝተሰነዩ ጸረ-መጥቃዕቲ ንምክያድ እናተዳለዎ ከለዎ፡ ጸላኢ ግንባር ጊንዳዕ ዝካየድ ዝነበረ መጥቃዕቲ ምሉእ ብምሉእ ስለ ዝፈሸለ ክፍለ-ጦር 21 ናብ መበገሲ ቦታኡ ክምለስ ተኣዘዘ'ሞ፡ 27 ሚያዝያ 1990፡ ኣብኡ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ናብ መበገሲ ቦታኡ ኣዘለቐ።

ስርዓት ደርግ በዚ ንኣስታት ስለስተ ኣዋርሕ ዘካየደ ተኸታታሊን መጠነ-ሰፊሕን ወፍሪታት እኳ እንተ ዘይተዓወተ፡ “ዓቕሚ ህዝባዊ ግንባር ተዳኺሙ ይኸውን” ካብ ዝብል ገምጋም፡ ብዘይካ፡ ሓይሊ እናወሰኸካ ቀጻሊ ወፍርታት ብምብጋስ ውግእ ምቕጻል ካልእ ይርኣዮ ኣይነበረን። ብርግጽ ድማ መስመር ኣስመራ-ምጽዋዕ ካብ ምክፋት ወጻኢ ካልእ ካብ ስዕረት ዘድሕን ወተሃደራዊ ኣማራጺታት ኣይነበሮን።

ስርዓት ደርግ ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ጭኑቕ ኩነተ ኣእምሮን ናይ ቅብጻተ ተሰፋ ህልኽን እንከሎ፡ ህዝባዊ ግንባር፡ ጸላኢ ዓሰርተ ግዜ ሰራዊቱን ኣጽዋርን እናደረበ ዘካይዶም ወፍሪታት ንምምካት ልኡም ከደኑ ክጽብ ምርጫኡ ኣይነበረን። ነቲ ሓደገኛ ውጥን ጸላኢ ንምምካን ካልእ ስልቲ ክጥቀም ነበሮ።

ጸላኢ ድሕሪ'ዚ ዝተጠቐሰ ፍሹል ወፍርታት፡ “ዘመቻ ኣሉላ” ዝተሰምዩ ካልእ ሓድሽ ወፍሪ ንምብጋስ መደብ ሒዙ ነይሩ እዩ። ስልቲ ናይዚ ወፍሪ'ዚ፡ ካብቲ ቅድሚኡ ብዙሕ ዝፍለ ከምዘይኮነ ይግመት። ጸላኢ ነዚ ወፍሪ'ዚ ኣብ ምቕራብ እንከሎ ግን፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ደቡብ ኤርትራ መጥቃዕቲ ከፊቱ ከተማታት ክቆጻጸር ስለ ዝጀመረ፡ እቲ ውጥን በርዓነ።

ኣብዚ ብስርሒት ፈንቅል ዝተጨበጠ ዓወት ንምዕቃብ፡ ንሰለስተ ኣዋርሕ ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ዝተኻየደ መሪርን ደማዊን ምርብራብ፡ ኣስታት 3000 ተጋደልቲ ከምዝተሰውኡ ጸብጻባት የመልክቱ። ኣብቲ ካብ 8 ክሳብ 29 ለካቲት 1990 ንኣስታት 20 መዓልታት ምጽዋዕ ንምሓዝን ረዳት ጸላኢ ኣብ ደንጎሎን ሰሜናዊ ባሕሪን ንምሕናቕን ዝተኻየደ ከም ኣካል ስርሒት ፈንቅል ዝውሰድ መጥቓዕቲታት ዝተሰውኡ ተጋደልቲ 1100 ምንባሮም ኣብ ግምት ምስዝኣቱ፡ እቲ ኣብ ምርብራብ ግንባር ጊንዳዕ ዝተኸፍለ ዋጋ ክሳብ ክንደይ ከቢድ ምንባሩ ንምርዳእ ኣየጸግምን። ህዝባዊ ሰራዊት ነዚ ብብርቱዕ ደብዳብ ዝተፈላለየ ዓይነት ኣጽዋራትን ነፈርቲን ዝተሰነዩ ወፍርታት፡ ከቢድ መስዋእቲ እናኸፈለ ተሪፍ ስለ ዝመከቶ፡ ጸላኢ ኣብዚ ወፍርታት'ዚ፡ ዝኹነ ናይ ቦታ ለውጢ ከምጽእ ኣይከኣለን። ኣስታት 30,000 ሰብኣዊ ክሳራ ከምዝጋጠሞ ድማ ሰነዳት ጸላኢ የረጋግጽ።

ምድልዳል ግንባር ደቀምሓረ

ኣዘዘቲ ሰራዊት ደርግ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ከቢድ ምርብራብ ግንባር ጊንዳዕ ስለዝተሃሰየ፡ ብሸነኽ ደቡብ ከምዚ ዓይነት መጥቓዕቲ ክፍኑ ይኸእል'ዩ ዝብል ገምጋም ኣይነበሮምን። ምምስራት ግንባር ደቀምሓረ መሸንቆቛ ጸላኢ ዘጸበበ፡ ንጸላኢ ኣዝዩ ኣገራዊን ኣሰንባዲን ፍጻመ'ዩ ነይሩ። በዚ ድማ፡ መግዛእታዊ ስርዓት ደርግ፡ ናብ ተስፋ ምቕራጽን ዓቕለ-ጽበታዊ ምዕልባጥን ኣምርሐ። ናይ መጨረሻታ ክገብሮ ዝኸእል ዝነበረ፡ ካልእ ዘይተሓሰበ ዕድላት ክሳብ ዝርከብ፡ ኣብ ግንባር ደቀምሓረ፡ ኣደልዲልካ ብምዕራድ ግዜ ምዕዳግ ጥራይ እዩ። በዚ መሰረት፡ ጸላኢ ኣብ ጸቢብን ንምክልኻል ምቹእ ዝኹነን ቦታታት፡ ብዙሕ ሰራዊትን ኣጽዋርን ኣገዲሙ ኣብ ፍጹም ምክልኻል ኣተወ።

ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ዝተረኸበ ተዛማዲ እፎይታ፡ ህዝባዊ ግንባር ብቕዓት ሰራዊቱ ዝያዳ ክብ ንምባል ተጠቕመሉ። ምልክት ኣጽዋር ንምዕባይ ኣብ ትምህርቲ ኣድሃበ። ነብሲወክፍ ኣሃዱ ናይ ዝኣከርእሳ ሓይሊ ኮማንዶ ከምዝህልዎ ብምግባር ድማ ጽዑቕ ወተሃደራዊ ታዕሊም ከምዝካየድ ገበረ። ንጽፈት እዝን ቁጽጽርን ዝሕግዝ ሓያሎ ትምህርታዊን ምምሕዳራዊን መደባት ኣሰላሰለ። ዓቕሚ ህዝባዊ ሚሊሻን ዞባዊ ሰራዊትን ብዓቕሚ ሰብን ኣጽዋርን ዝያዳ ደልደለ። ህዝቢ ደቡብ፡ ዝያዳ ካልእ ግዜ ብጋንታታት ተወዲቡ፡ ዕጥቕን ሰንቂን ኣብ ምምልላስ፡ ድፍናትን ጽርግያታትን ኣብ ምህናጽ ምስ ህዝባዊ ሰራዊት ብልዑል ውህደት ይሳተፍ ነበረ። ኩሉ'ዚ ምድላዎት ድማ ናብ ዛዛሚ ኩናትን ምርግጋጽ ናጽነትን ዝቕንዐ ነበረ።

ተበግሶ ነሓስ 1990

ህዝባዊ ግንባር፡ ኣብ ነሓስ 1990 ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ሰፊሕ መጥቓዕቲ ከካይድ ወጠነ። ናይዚ መጥቓዕቲ'ዚ ዕላማ፡ ደቀምሓረን ከባቢኡን ብምቑጽጻር፡ ከባቢ ወቕርቲ ብምብጻሕ መዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ኣብ ቀረባ ርሕቀት ተኹሲ መዳፍዕ ምእታው፣ ንሸነኽ ምዕራብ ንመስመር ኣስመራ መንደፊራ ኣብ ከባቢ ተራእምኒ ድባሩዎ በቲኸካ፡ ኣብ ሰራየ ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ምቕራጽ፣ ምዕባለ ናይቲ ውግእ ተራእዩ ድማ፡ ግንባራት ጊንዳዕን ዓድሮሶን ውሽጢ ስለዝተርፉ፡ ሰራዊት ጸላኢ ንድሕሪት ክስሕብ ዘገድዶ ሃዋህው ምፍጣር ነበረ። እንተኹነ እቲ ውግእ ንጸላኢ ናይ ሞትን ሕየትን ሕቶ ስለዝነበረ፡ ዘለዎ ዓቕሚ ኣጽዋርን ሰራዊትን ብምኸታት፡ ትሕጃታት እውን ኣዋዲዱ ጸኒዑ ንምክልኻል ተዳልዩ ነበረ።

ኣብዚ ናይ ፈለማ ወርሒ ነሓስ መጥቓዕቲ'ዚ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣብ ኣፍደገ ሓሊቦን እንዳደቆን ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ጸራሪጉ፡ ንዓዲ-ምሕጹን፡ ጎደይቲ፡ ማይሑጽ፡ ዓዲንፋስ፡ ውጡሕን ማይዕዳጋን ሓራ ገበረ። እንተኹነ ኣብ ከባቢ ጉራዕን ከባቢኡን ብሰንኪ ዘጋጠመ ዕንቅፋት፣ ከምኡ'ውን ታንክታት ህዝባዊ ግንባር ናይ ቅርጺ መሬትን ወሓይዝን ካልእን መሰናኸላት ስለዝገጠመን፡ ጎላጉል እገላ-ሓመስ ክሰግራኦ ኣይከኣለን። በዚ ምክንያት'ዚ ከኣ

እቲ ዝተወጠነ ሸቶ ከይተሃርመ ተረፈ። ብድሕሪ'ዚ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣንፈት ብምቕያር፡ ንብርጌድ 87 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 61፡ ከምኡ'ውን ክፍለ-ሰራዊት 16ን ክፍለ-ሰራዊት 52ን ኣሰለፉ። ካብ ዓዲሃርም የማን ክሳብ ከባቢ ሕረት ብ14-15 ነሐሰ 1990 ዳግማይ መጥቃዕቲ ኣካየደ። እዚ'ውን ከምቲ ዝድለ ውጽኢት ኣይተረኽቦን።

ኣብ መስከረም 1990፡ ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ በረኽቲ ቦታታት ሰብ ሓያል መጥቃዕቲ ፈነወ። ክሳብ ሰብን ንዋትን ምስ በዝሓ ግን መጥቃዕቲ ኣቋረጸ። ካብ መስከረም 1990 ንደሓር፡ ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ዳርጋ ውግእ ኣይተኻየደን። ጸላኢ መወዳእታ እናቕረበ ይመጽእ ከምዝነበረ ብምግንዛብ፡ ካብ ዓቕሊ ምጽባብ ዝተበገሰ ገለ ስጉምቲ ክወስድ ተደናደነ። ግንባር ደቀምሓረ ብተዛማዲ ኣብ ዝረግአሉ ግዜ፡ ጸላኢ፡ ኣብ ወርሒ መጋቢት 1991 ብዓዲኳላን መረብን ኣቢሉ፡ ዓድዋን ሸረን ብምቁጽጻር መስመር ጎንደር ክኸፍት ፈቲኑ ነይሩ። እንተኾነ ብሓይልታት ህዝባዊ ግንባርን ወያነን ተደፊኡ ተመልሰ።

ዛዛሚ ግጥም

ስርዓት ደርግ ኣብ ኤርትራ ከቢድ ውግኣት እናካየደ፡ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ እውን ብመጥቃዕቲታት ሰራዊት ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ ተሸጊሩ ነበረ። መሪሕነት ህዝባዊ ግንባርን ወያነን ከኣ፡ ውድቀት ስርዓት ደርግ ንምቅልጣፍ፡ ወተሃደራዊ ስርሒታቶም ዘወሃህድ መደባት ሓንጸጹ። ቤቲ መደብ መሰረት፡ ሓደ ቦጦሎኒ ታንከኛ፡ ሓደ ቦጦሎኒ መድፍዕ፡ ሓደ ቦጦሎኒ ረሻሽ፡ ከምኡ'ውን ጸረ-ታንክን ጸረ-ኣየርን ሚሳይላት ዝዓጠቐ ሓደ መካናይዝድ ብርጌድ ህዝባዊ ግንባርን ኮማንዶ ቦጦሎንታትን ኣብ መጥቃዕቲታት ማእከል ኢትዮጵያ ንምስታፍ ኣብ ጎድኒ ሰራዊት ወያነ ክስለፉ ተመደቡ። እቲ ሓባራዊ ወተሃደራዊ መደብ ኣብ ሰለስተ መድረኻት ዝተኸፋፈለ ነበረ።

እቲ ቀዳማይ መድረኽ ካብ መወዳእታ ለካቲት ጀሚሩ ክሳብ ፍርቂ መጋቢት 1991 ዝቕጽል ኮይኑ፡ ዕላማኡ ኣሃዱታት ህዝባዊ ግንባር ንጢዖን ዕዲን ከጥቅዓ፡ ሓይልታት ወያነ፡ መካናይዝድ ብርጌድ 23ን ኣሃዱታት ኮማንዶ ህዝባዊ ግንባርን ብሓባር ድማ፡ ነቲ ኣብ ጎልጎል ሃሙሲት ክፍለ ሃገር ጎንደር ዝነበረ ዝዚፍ ሰራዊት ጸላኢ ብምጥቃዕ ባህርዳርን ጎንደርን ተቑጻጺሩ ንክፍላተ-ሃገር ጎንደርን ጎጃምን ሓራ ከውጽእ እዩ ነይሩ።

እቲ ካልኣይ መድረኽ ካብ ፍርቂ መጋቢት ጀሚሩ ንክልተ ኣዋርሕ ዝቕጽል ኮይኑ፡ ዕላማኡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ በይሉል ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ደምሲሱ፡ ንዓሰብ ክጽጋዕ፡ ሰራዊት ወያነን ኣሃዱታት ህ.ግ.ን ብወገኖም፡ ንኣባይ ሰጊርም ንወለጋን ምዕራብ ሸዋን ከጥቅዑ ዝዓለመ ነበረ።

ሳልሳይ መድረኽ፡ እቲ ኣብ ግንቦት 1991 ዝተተግበረ ውጥን ኮይኑ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ንኣስመራ ብምጥቃዕ፡ ንማእከላይ እዚ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ክቆጻጸር፡ ሓይልታት ወያነን ህ.ግ.ን ከኣ ኣብ ደሴን ከባቢኣን ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ጸራሪጉ ንኣዲስ ኣበባ ክኣቱ ዝብል እዩ። በዚ ውጥን'ዚ መሰረት፡ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ለካቲት 1991፡ ኣብ ኣውራጃ ደንከል ኣብ ጢዖ፡ ዕዲ፡ በርዓሶላ፡ ኣፋምቦ፡ በርሓሊ፡ ዋዴ፡ ደረብ፡ በይሉልን ዓሰብን ዓስኪሩ ኣብ ልዕሊ ዝነበረ ሰራዊት ጸላኢ ንምድምሳስ ነቐለ።

ወፍሪ ደንከል

ህዝባዊ ግንባር፡ ናብቲ ንኣጋር ሰራዊት ይኹን መካናይዝድ ዘይምቕጻ፡ ብቐሊሉ ረዳት ሓይሊ ይኹን ዕጥቕን ስንቕን ከተመላልሰሉ ዘይትኸእል ኣጸምእ ደንከል ንመጥቃዕቲ ክወፍር እንከሎ፡ ዝያዳ ኹሉ ዝተኣማመነሉ ዕጥቂ፡ ጽንዓትን ተጻዋርነትን ተጋዳላይ እዩ ነይሩ።

ኣብ ግንባር ጊንዳዕ ደማዊ ምርብራብ ኣብ ዝካየዱሉ ዝነበረ እዋን፡ ሓይሊ-ባሕሪ ኢትዮጵያ ብመራኽብ ካብ ዳህላክን ናኹራን እናተበገሰ ንምጽዋዕ ብኸቢድ ብረት ይድብድብ ነይሩ እዩ። ዕላማ ናይቲ ደብዳብ፡ ነቲ ግንባር ጊንዳዕ ፈንጢሱ ናብ ምጽዋዕ ክምለስ ናይ ሞትን ሕየትን ፈተነ ዘካይድ ዝነበረ ሰራዊት ደርግ፡ ብድሕሪት ኣብ ልዕሊ ህዝባዊ ሰራዊት ጸቕጢ ፈጠርካ ንምሕጋዙ፡ እንተዘይሰለጠ ከኣ ወደብ ምጽዋዕ ንምዕናው'ዩ ዝነበረ። ሓይሊ-ባሕሪ ህዝባዊ ግንባር ከኣ፡ በተን ፈጣናት ጀላብኡ ንዘመናውያን መራኽብ ውግእ ስርዓት ደርግ እናጥቐዐ፡ ነቲ ናይ ባሕሪ መጥቓዕቲ ከግጥ ይፍትን ነበረ። ህዝባዊ ሰራዊት ንወፍሪ ደንከል ክነቅል ከሎ እምበኣር እንተላይ ነቲ ኣብ ዳህላክን ናኹራን ዓስኪሩ ዝነበረ ሓይሊ ባሕሪ ኢትዮጵያ ንምድምሳስ እዩ ነይሩ።

ነዚ ወፍሪ'ዚ ንምዕባታ፡ ህዝባዊ ግንባር፡ ካብ ዝተፈላለዩ ግንባራት ኣሃዱታት ብምስሓብ፡ ሓደ ፍሉይ ሓይሊ ከም ዝቐውም ገበረ። ኣብ መወዳእታ 1990 ኣብ ነብሲ-ወከፍ ክፍለ-ሰራዊት ኮማንዶ ቦጦሎኒ ከምዝቐውም ተገይሩ ነበረ። ናብ ወፍሪ ደንከል ንቕሎ ምስ ኮነ ድማ፡ ኣብ ክፍላተ ሰራዊት 16፡ 52፡ 85፡ 96 ዝነበሩ ፓራኮማንዶ ቦጦሎንታት፡ ከምኡ'ውን ሓደ ቦጦሎኒ ካብ ኣሃዱ ኮማንዶ ውድብ ኣብ ሕርጊን ተኣኻኸቡ። ብዘይካ'ዚ፡ ካብ መካናይዝድ ክፍለ-ሰራዊት 74፡ ኣርባዕተ ናይ ታንክ፡ መድፍዕ፡ ረሻሽ ቦጦሎንታት፡ ካብ ሓይሊ ባሕሪ'ውን ዝተወሰነ ሓይሊ ተጸንበሮም። እዚ ፍሉይ ሓይሊ'ዚ ምስ ተኣኸበ፡ ምስቲ ኣብ ቅድመኡ ዝጸበዮ ዝነበረ ዕማምን ቅርጺ መሬትን ዝዛመድ ናይ ክልተ ኣዋርሕ ታዕሊም ኣካየደ።

እዚ እናተገብረ ስለዩ ሓይሊ-ባሕሪን ስለዩ ናይቲ ሓድሽ ዝቐመ ሓይሊን ምስ ሓፋሽ ውድባት ደቂ ዳህላክ ተወሃሂዶም፡ ንደሴት ዳህላክ ንምጥቓዕ መጽናዕቲ ከካይዱ ጀመሩ። ብመሰረት'ቲ መጽናዕቲ፡ “መእተዊ መሳኹቲ ናብ ደሴት ዳህላክ ጸቢብ ኮይኑ፡ ንዘጥቐዕ ሓይሊ መንከሲ ዝኸውን ምቹእ ቦታታት ዘይብሉ፡ ብኣንጻሩ ንዝኸላከል ሓይሊ ዕድል ዝህብ እዩ። ሰራዊት ኣብታ ደሴት ተጸጊዑ ምስ ተራገፈ፡ ናብ ሸቶኡ ማለት ናብቲ ቀንዲ ሰራዊት ጸላኢ ዓስኪሩሉ ዝነበረ መዓስከር ናኹራ ንክበጽሕ ምሉእ መዓልቲ ዝወሰድ መገዲ ክጓዓዝ ኣለዎ። ኣብዚ መኸወሊ ዘይብሉ ደሴት፡ ነፈርቲ ኩናት ካብ ኣስመራ እናተመላለሳ ጽዑቕ ደብዳባት ከካይዳ ይኸእላ'የን። ናብዛ ደሴት ሓንሳብ ምስ ኣተኻ፡ ኩነታት እንተ ዘይሰለጡ ከተንሳሕብ ኣጸጋሚ እዩ” ዝብል መደምደምታ ተበጽሖ። በዚ ምኽንያት'ዚ ደሴት ዳህላክ ንምጥቓዕ ዝወጸ ውጥን ተረፈ።

ዳህላክ ንምጥቓዕ ዝተሓሰበ መደብ ምስ ተረፈ፡ ኣጋርን መካናይዝድን ሓይሊ-ባሕሪን ዝሓቑፈ ሰራዊት፡ ኣብ ትሕቲ ሓደ እዚ ተጠርኒኑ፡ ናብ መጥቓዕቲ ጢዖ ኣቕንዖ። ኣብ ሕርጊን ምድላዋቱ ድሕሪ ምጽፋፍ ከኣ፡ ብ25 ለካቲት ናብ ገልዓሎ ቀረበ። ንጽባሒቱ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣብ ጢዖ ዝነበረ ሰራዊት ጸላኢ ንምጥቓዕ ብክልተ ኣንፈት ገስገሰ። በጦሎኒ ፓራኮማንዶ ክፍለ-ሰራዊት 16 ምስ ሓደ ሓይሊ ናይ ሓይሊ ባሕሪ ብባሕሪ ክብገሱ እንከለው፡ በጦሎኒ ፓራኮማንዶ ክፍላተ-ሰራዊት 52፡ 85፡ 96፡ ምስ መካናይዝድ ብርጌድን ሃንደሳን ካልኣት ኣሃዱታትን ብመሬት ነቐሉ። እቲ መደብ፡ ብባሕሪ ዝነቐለ ሓይሊ፡ ማርሳ ፋጥማ ክበጽሕ ከሎ፡ እቲ ብመሬት ዝተጓዕዘ ሓይሊ ከኣ ብመገዲ ዓኬሎ ኣቢሉ ምስቲ ብባሕሪ ዝኸደ ኣብ ማርሳ ፋጥማ ክራኸብ እዩ ነይሩ። እንተኸነ ኣብ መጽብቦ ዓኬሎ፡ ሸዱሽተ ታንክታት ኣብ ሰልሚ ስለ ዝተሸኸላ፡ ጉዕዞ ተዓናቐፈ። ካልኣ መገዲ ክምረጽ ስለ ዝነበሮ ድማ፡ ብምሉኡ'ቲ ሓይሊ ንገልዓሎ ተመልሰ። እታ ብባሕሪ ዝነቐለት በጦሎኒ ፓራኮማንዶ 16 እውን ምስቲ ብኣጋር ዝነቐለ ሓይሊ ተደረበት። እቲ ኣማራጺ ንዮማን ብሲምቲ ኣቢልካ ምኻድ ነበረ። ብምሉኡ ኣጥቓዒ ሓይሊ ድማ ምሉእ ለይቲ ልዕሊ 140 ኪሎ ሜትር ክጓዓዝ ሓዲሩ፡ ወጋሕታ ከባቢ ጢዖ በጽሖ። 27 ለካቲት ሰዓት 9:00 ረፋድ ከኣ መጥቓዕቲ ጢዖ ጀመረ። እቶም ብፈጣናት ጀላቡ ተጓዒዞም ዝመጹ ኣባላት ሓይሊ ባሕሪ'ውን ኣብ ልዕሊ መዓስከር ጢዖ ብባሕሪ ሓያል መጥቓዕቲ ፈነው። እቲ መጥቓዕቲ

ቅልጡፍን ልዑል ውህደት ዝነበሮን እኳ እንተነበረ፡ ኣብ መዓስከር ጢዖ ዝነበረ ጸላኢ ብመሬት ይኹን ብባሕሪ መህደሚ ስለ ዘይነበሮ፡ እቲ ኩፍት መሪር ነበረ። ኣብ መወዳእታ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ነቲ ኣትሪፍ ክከላኸል ዝፈተነ ሰራዊት ኣብ ውሽጢ ሰዓታት ደምሲሱ ሰዓት 15:00 ድሕሪ ቐትሪ ንጢዖ ካብ መግዛእቲ ኣገላገላ። ኣስታት 260 ኪሎ ሜትር ደቡባዊ ምብራቕ ካብ ምጽዋዕ እትርከብ ጢዖ፡ ኣብ ደነከል ድሕሪ ወደብ ዓሰብ፡ ዝበዝሐ ህዝቢ ዝቐመጣ ዓባይ ማርሳ እያ።

ብመጥቃዕቲ ጢዖ ዝሰንበደ ጸላኢ፡ ኣብ ደንከልን ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያን ዝካየድ ዝነበረ መጥቃዕቲ ጸቕጢ ፈጢሩ ከተዓናቕፍ፡ ከምኡ'ውን እንተሰለጠ፡ ካብ ከበባ ዘገላግሎ መስመር ብሸነኽ ጎንደር ክኸፍት ብምሕሳብ ንክፍለ ጦር 14 ብዓዲኻላ ኣቢሉ ንራማ - ትግራይ ኣንቀሳቐሶ። ብ3 መጋቢት 1991 ከኣ መጥቃዕቲ ከፈተ። ቅድሚ ሸው፡ ሰራዊት ደርግ ዶብ ኤርትራ ሰጊሩ ንውሽጢ ኢትዮጵያ ከጥቅዕ'ዩ ዝብል ሰግኣት ኣይነበረን። ኣብቲ እዋን'ቲ፡ ሰራዊት ደርግ ካብ መላእ ትግራይ ስሒቡ ኣብ ማእከል ኢትዮጵያ ዓራዳ ብምንባሩ፡ ብምሉኡ ሰራዊት ወያነ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ'ዩ ዝነበረ። ብዘይካ ውሑዳት ኣብ ክፍልታት ዝነጥፉ ኣባላት ወያነ፡ ንትግራይ ክከላኸላ ዝኸእል ሰራዊት ኣይነበረን። እቶም ውሑዳት ኣባላት ወያነ፡ ዝከኣሎም እናገበሩ ከም ዝደናጉ ምስ ገበሩዎ ከኣ፡ ካብተን ኣብ ውግእ ጢዖ ዝተሳተፉ ክልተ በጦሎኒታት ፓራ-ኮማንዶ ናይ ክፍላተ-ሰራዊት 16ን 52ን፡ ሓደ በጦሎኒ ኮማንዶ ህዝባዊ ግንባር፡ ከምኡ'ውን ካብታ ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ዝነበረት ብርጌድ 90 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 16 ሓንቲ በጦሎኒ፡ ብህጹጽ ብመካይን ተጓዲዞን ብዓዲግራት ኣቢለን ብቐትሩ ዓድዋ ኣተዋ። ሰራዊት ደርግ ድሮ ኣብ ገማግም ዓድዋ በጺሑ ነበረ። ክልተኡ ሓይልታት ኣብ ዓዲ ኣቡን ምስ ተራኸበ ውግእ ተጀመረ። ሰራዊት ህዝባዊ ግንባርን ንሓጺር ግዜ ናይ ምክልኻል ውግእ ድሕሪ ምክያድ ሓያል ጸረ-መጥቃዕቲ ፈነወ። ኣብ መወዳእታ እቲ ሓደገኛ ዝነበረ ውጥን ጸላኢ ፈሸለ። ክፍለ-ጦር 14፡ ከቢድ ክሳራ ወሪድዎ ናብ ዓዲኻላ ክምለስ ተገደደ።

ድሕሪ ሓርነት ጢዖ ህዝባዊ ሰራዊት ብ7 መጋቢት ግስጋሰኡ ብምቕጻል፡ ብ8 መጋቢት ንማርሳ ዕዲ፡ 150 ኪሎ ሜትር ሰሜን ካብ ዓሰብ ኣጥቅዖ። ኣተሓሕዛ ጸላኢ ብዙሕ ዝፍለጥ ስለ ዘይነበረ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ብገባር ደቂ'ቲ ከባቢ እናተመርሐ እዩ ኣብ መስመር ተኹሲ በጺሑ። ንክልተ ሰዓታት ብዝተኻየደ ናይ ምድርን ባሕርን ዉሁድ መጥቃዕቲ ከኣ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ንዕዲ ተቐጸጸራ። ኣብ ውግእ ዕዲ ብረት ጸላኢ ዓጢቑም ዝነበሩ ኤርትራውያን ምስ ህዝባዊ ሰራዊት ተሓባቢሮም እዮም።

ህዝባዊ ሰራዊት ነቲ ድሮ ዝጀመሮ ስርሒት ብምቕጻል፡ ብ14 መጋቢት ንኣፋምቦ፡ ብ29 መጋቢት ከኣ፡ ኣብ ልዕሊ'ቲ ግስጋሰ ህዝባዊ ሰራዊት ንምኹላፍ፡ ኣብ ቦርሓኖን ኣርዓኖን - ኣስታት 100 ኪሎ ሜትር ሰሜናዊ ምዕራብ ካብ ዓሰብ - ዝተጠናኸር ሰራዊት ጸላኢ በርቃዊ መጥቃዕቲ ብምውሳድ፡ ነቲ ቦታታት ተቐጸጸሮ። ጸላኢ ኣብ ቦርዓኖን ኣርዓኖን ክከላኸል ዝወሰነሉ ምክንያት፡ እቲ ቦታ ጸቢብን ማሕንቐታት ዘለዎን ብምጃኑ እዩ። ኣብ ርእሲኡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ነቲ ብበረኽቲ ጎበታት ዝተኸበበ ጎላጎል ማብራ ሰጊሩ፡ ክሳውዲ ቦርሓኖን ኣርዓኖን እንተ ሒዙ፡ ዋዴን በይሉልን ንምቅጻዳር ከም ዘይጽገም ጸላኢ ተገንዚብዎ ነበረ። ጸላኢ ኣብዚ ውግእ'ዚ ሓይሉ ኣዳልዲሉ እኳ እንተመከተ፡ ህዝባዊ ሰራዊት'ውን፡ እተን ንትግራይ ክረድኣ ዝተላእካ በጦሎኒታት ሸሕ'ኳ ዓቕመን ተዳኺሙ እንተ ነበረ፡ ስለ ዝተመልሰኣ፡ ካልኣት ኣርባዕተ ኣጋር በጦሎኒታት እውን ተደሪበናኦ ብምንባረን ብመጠኑ ደልዲሉ ነበረ።

ሓይሊ ባሕሪ ህዝባዊ ግንባር ብወገኑ ኣብዚ ዕለት'ዚ፡ ናብቲ ኣብ ደሴታት ዳህላክ ዝነበረ ሰራዊት ደርግ ማይን ስንቅን ንምብጻሕ ዝተንቀሳቐሳ ሰለስተ መራኽብ ኩፍት ኢትዮጵያ፡ ኣብ ገማግም ባሕሪ ደቡባዊ ደንከል ብምጥቃዕ ንሓንቲ ካብተን ዓበይቲ መራኽብ ወቕዑ ኣቃጸላ። ንጽባሒቱ ድማ ኣሃዱታት ጸረ-ነፈርቲ ህዝባዊ ግንባር ሚግ 23 ነፋሪት ኩፍት ወቕጽም ኣውደቐ።

በዚ ትንፋስ ዘይህብ ምዕባላታት'ዚ ዝተናወጸ ስርዓት ደርግ፡ ካብ ከባቢ ዓሰብን ምብራቕ ኢትዮጵያን ኣጋር ሰራዊትን መካናይዝድን ብምድራብ ንዓሰብ ክከላኸል'ዩ ወሲኑ። በዚ ድማ ኣብ ኣስመራ ዝነበረ ክፍለ-ጦር 17 ብነፈርቲ ብህጹጽ ናብ ዓሰብ ከም ዝመጽእ ገበረ። ካብ ኣጋዴን ዶብ ሶማል እውን፡ 45 ታንክታት ዝዓጠቐ መካናይዝድ ክፍለ-ጦር ናብ ደንከል ብምግዓዝ ኣብ ከባቢ በይሉል ዓረደ። በዚ ድማ ሚዛን ሓይሊ ተቐያየረ። ጸላኢ ዝነበሮ ናይ መጓዓዝያን ጥቡሕ መራኸቢ መስመርን ብልጫታት ተጠቐሙ ዝዘፍ ሓይሊ ክድርብ እንከሎ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ግን ዝወሰኹ ሓይሊ ብተዛማዲ ኣዝዩ ውሑድ ነበረ። ኣብቲ ቅድሚኡ ዝተኻየደ፡ ነዊሕን መሰናኸል ዝበዝሖን ጉዕዞን መረርቲ ውግኣት ምድረብዓን እውን ብዙሕ ሃሊኹ ነበረ።

ወጋሕታ 31 መጋቢት፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ዋዴ ኣብ ልዕሊ'ቲ ዝተጠናኸረ ሓይሊ መጥቓዕቲ ፈነወ። ጸላኢ ኣብ ሰንሰለታዊ ጎታት ዋዴ ነኺሱ ምውራድ ኣበዩ። ብፍላይ መበል 17 ክፍለ-ጦር፡ ኣብ ብዙሕ ቦታታት ምስ ህዝባዊ ሰራዊት ዝገጠመ ምኡር ሰራዊት ብምንባሩ፡ ብርጌዳቱ እናቐያየረ ኣትሪሩ መከተ። ንሰለስተ መዓልታት ከኣ፡ ደማዊ ውግእ ቀጸለ። እቲ ኩነታት ዘሻቐል እናኹነ ስለ ዝኸደ ከኣ ሓደ ከወውት ዝኸእል ስልቲ ኩናት ክሕንጸጽ ግድን ነበረ። በዚ መሰረት፡ ነቲ ኣብ ዋዴን ከባቢኡን ዝነበረ ሰራዊት ጸላኢ ንምድምሳሰ፡ በቲ ዝሓሸ መንቀሳቐሲ ቦታ ዝነበሮ ጸጋማይ ወገን ታንክታት ክሕልፍ ዝኸእል መገዲ እናዲኻ፡ ኣጋር ሰራዊትን ታንክታትን ብምእታው፡ ነቲ ቀንዲ ናይ ዕደላ መስመሩ ዋዴ-በይሉል ቈሪጽካ፡ ብኹሊት ንምህራሙ ተወጠነ። ብ2 ሚያዝያ ከኣ፡ 6 ታንክታት፡ ሓንቲ በጦሎኒ ፓራ-ኮማንዶን በጦሎኒ ረሻሽን ናይ ኩሊት መጥቓዕቲ ከፈታ። ጸላኢ ብዘይገመቶ ኣንፈት፡ ተኹሲ ምስ ተኸፍቶ ቀልጢፉ ዝርግርግ ኣተዎ።

ብድሕሪ'ዚ ህዝባዊ ሰራዊት ናብቲ ጽንኩር ከም ዝኸውን ድሮ ተገሚቱ ዝነበረ ውግእ በይሉል ኣተወ። እታ ካብ ዓሰብ 60 ኪሎ ሜትር ርሒቓ እትርከብ፡ ኣብ ገማግም ባሕሪ ዝተደኮነት በይሉል፡ ብጽዑቕ ገረብ ዓርኩብኮባይ ዝተሸፈነት እያ። እቲ ጽዑቕ ኣግራብ ግን ንዝጥቕዕ ሓይሊ ኣጸጋሚ ነበረ። እንተኹነ ሰራዊት ጸላኢ ብልጫታቱ ክጥቀሙ ኣይከኣለን። ህዝባዊ ሰራዊት፡ ብ6 ሚያዝያ ንበይሉል ኣጥቂዑ ተቐጸጸራ። ጸላኢ ከኣ፡ ካብ በይሉል ንደቡባዊ ምብራቕ ኣብ ዝርከብ ዝኣሊ ቦታታት ሒዙ መከላኸሊ መስመሩ ኣደልደለ። ህዝባዊ ሰራዊት ብወገኑ፡ በይሉል ድሕረኡ ገይሩ፡ መከላኸሊ መስመር መሰረተ። ካብ 9 ሚያዝያ ከሳብ 25 ግንቦት 1991 ድማ፡ ሰራዊት ጸላኢ ግስጋስ ህዝባዊ ሰራዊት ዓገቱ ካብቲ ቦታ ከምዝርሕቐ ብምግባር ዓሰብ ንምድሓን፡ ህዝባዊ ሰራዊት ብወገኑ፡ ዓሰብ ንምሓዝ ዝኸእሎ ኣገደሰቲ ቦታታት ንምቀጻጻር ንኣስታት ወርሕን ክልተ ቅንን ናይ ምርብራብ ውግኣት ቀጸለ።

ሓደ ካብ ዕላማታት ወፍሪ ደንከል፡ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ደርግ፡ ሓይሉን ኣቐልቦኡን ከም ዝመቐቐል ገይርካ፡ ካብቲ ኣብ ግንባራት ደቡብን ጊንዳዕን ኣሰሊፍዎ ዝነበረ ክፍለ-ጦራት ናብ ደንከል ከም ዝግዛዕ ብምግባር፡ ንናይ መጨረሻታ ደምዳሚ ኩናት ምቕጻእ ኩነታት ምፍግር ነበረ። ከምቲ ዝተወጠኖ ድማ ደርግ፡ ንክፍለ-ጦራት 17፡ 22፡ 21 ከምኡ'ውን ሓያለ ብርጌዳት ፍሉይ ኮማንዶ፡ መካናይዝድን ካልኣት ወሃብቲ ደገፍ ኣሃዱታትን ቡብተራ ናብ ደንከል ኣግዓዞም። ብዘይካ'ዚ፡ ነቲ ናብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ዝግስግስ ዝነበረ ጥሙር ናይ ወያነን ህዝባዊ ግንባርን ሓይሊ ንምዕጋት፡ ክፍለ-ጦር 14 ንኢትዮጵያ ከም ዝግዕዝ ገበረ።

ወፍሪ ስግረ-ዶብ

ማዕረ-ማዕረ'ዚ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ዝነበረ ውግኣት፡ ኣሃዱታት ወያነ ብመካናይዝድ ክፍለ-ሰራዊት 74 ህዝባዊ ግንባር ደገፍ እናተገብረለን፡ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ዓበይቲ ወፍርታት የካይዳ ነበራ። ኣሃዱታት መካናይዝድ ክፍለ-ሰራዊት 74 ካብቲ ኣብ 1989 ዝተኻየደ ዕዉት መጥቓዕቲ ሸረ ኣትሒዞም፡ ኣብ ጉድኒ ኣጋር ሰራዊት ወያነ ብምሰላፍ፡ ኣብ ክፍለ ሃገር ወሎ

ኣብ ኣላማጣ፡ ቆቦን ወልድያን ኣብ ዝተኸየዱ ወሰንቲ ዝኹኑ መጥቃዕቲታት ተሳቲፎም ክሳብ ግንባር ውጫለን ደብረታቦርን በጺሖም ነበሩ። መካናይዝድ ብርጌድ 23 ከኣ፡ ኣብቶም ናይ መጨረሻታ ዓባይቲ ወፍርታት ንምስታፍ ኣብ ቀዳማይ ሰሙን ናይ ጥሪ 1991 ናብ ኢትዮጵያ ኣተወ። ምስቶም ኣቐዲሞም ኣብ ኢትዮጵያ ዝጸንሑ ኣሃዲታት ኮማንዶ ህዝባዊ ግንባር ብምውህሃድ ከኣ ተልእኾኡ ንምፍጻም ግዜ ከይወሰደ ንሰፊሕ ኩናት ኣብ ምቕርራብ ተጸምዶ። መካናይዝድ ብርጌድ 23 ብሓደ በጦሎኒ ታንክኛ፡ በጦሎኒ መድፍዕ፡ በጦሎኒ ረሻሽ ከምኡ'ውን ጸረ-ታንክን ጸረ-ነፈርቲን ሚሳይላት ዝሓዙ ኣሃዲታት ዝቈጸሙ ነበረ። እዚ ኣሃዲ'ዚ፡ ኣብ መስመር ወልድያ-ደብረታቦር ኣብ እትርከብ ሓውሲ ከተማ ገርገራ፡ ንሓደ ወርሒ ዝኣክል ዝዕጠቕ ኣጽዋራት ማለት ታንክታት፡ መዳፍዕን ረሻሻትን ንምድላው፡ ብዘይዕረፍቲ ኣብ ከቢድን ኣህላኺን ዕዮ ተጸሚዶ ኣሕለፎ። ምድላዎቱ ኣጸፊፉ ድማ ተልእኾኡ ክፍጽም ተዳለወ። ብ4 ለካቲት 1991፡ ብኣሃዲታት ስለያ ወያነ፡ ብዛዕባ ኣተሓሕዛ፡ ድልዳለን ዝርጋሐን ዕርድታት ሰራዊት ደርግ፡ ብዝሒን ዓይነትን ኣጽዋር፡ መንነት ኣሃዲታት ጸላኢን መስመራትን ኣንፈታትን መጥቃዕቲ . . . ዓሚቕን ዝርዝራዊን ሓበሬታ ምስ ተዋህቦ፡ ኣብ መበገሲ ቦታኡ ኣብ ቀዳማይ ደረጃ ተጠንቀቕ ከም ዝጸንሕ ተገብረ። ብ20 ለካቲት ድማ ካብ መበገሲ ቦታኡ ተንቀሳቂሱ፡ ንፋስ-ማውጫን ከምር-ድንጋይን ዝተባህላ ንኣሽቱ ከተማታት ሓሊፉ፡ ንየማናይን ጸጋማይን ኣንፈት መጥቃዕቲ ኣብ እትፈሊ ጋሳይ ዝተባህለት ንእሽቶ ዓዲ ኣተወ። ኣብዚ ቦታ'ዚ፡ እቲ ዘጥቕዕ ሓይሊ ናብ ክልተ ክንፍታት መጥቃዕቲ ተመቐለ። ብጸጋማይ ኣንፈት መጥቃዕቲ ዝተመደባ ኣሃዲታት፡ እስቴ ኣብ ዝተባህለ ዓዲ ክበጽሓ እንከለዋ፡ ብየማናይ ኣንፈት መጥቃዕቲ ዝተመደባ ኣሃዲታት ድማ፡ ብደብረታቦር ሓሊፊን ናብታ ቀንዲ መስመር ባህርዳር ጎንደር ዝሓልፈላ ከተማ ወረታ ኣምርሓ።

ብ23 ለካቲት 1991 ሰራዊት ወያነን መካናይዝድን ኮማንዶን ህ.ግ.ን መስመር ባህርዳር ጎንደር ብምቕራጽ፡ ብርቱዕ መጥቃዕቲ ፈነወ። ብጸጋማይ ክንፊ ዝተንቀሳቐሰ ዝዓበየ መካናይዝድ ሓይሊን ኣጋር ሰራዊት ወያነን፡ ኣብ ጎልጎል ሃሙሲት ተገዲመን ምስ ዝጸንሑ ዓሰርተታት ታንክታት፡ ብርቱዕ ናይ ታንክ ብታንክ ግጥም ድሕሪ ምክያድ፡ ኣብኡ ዓሲኪሩ ዝነበረ ዝዚፍ ክፋል ሰራዊት ደርግ ምሉእ ብምሉእ ደምሲሱ፡ ብ25 ለካቲት ከተማ ባህርዳር ኣተወ። ብየማን ዝተንቀሳቐሰ ሓይሊ ድማ፡ ካብ ወረታ ንምዕራብ መስመር ጎንደር ሓዘ ንከተማ ኣዲስ ዘመን ተቋጻጸሩ ብምግስጋስ ጎንደር ኣተወ። ብድሕሪ'ዚ ሰራዊት ወያነን ህዝባዊ ግንባርን፡ ኣብ ክፍለ ሃገር ጎጃም ዝርከባ ዱርቤቴ፡ ዳንግላ፡ ቡሬ፡ ፍኖተ ሰላም፡ ኣማኑኤል፡ ፓወ፡ ዝበሃላ ሓውሲ ከተማታት፡ ከምኡ'ውን ንመደበር ታዕሊም ብርሽለቆ ብምሓዝ፡ ክሳብ ዋና ከተማ ክፍለ ሃገር ጎጃም ደብረማርቆስ ዝርከብ ሰፊሕ ቦታታት ተቋጻጸረ። ክሳብ'ቲ ንክፍላተ ሃገር ጎጃምን ሸዋን ዝፈሊ ፈለግ ኣባይ (ሰማያዊ ኒል) ብምግስጋስ ከኣ፡ ኣብ ደጀን ዝተባህለ ቦታ ዓረደ። እዚ “ወፍሪ ቴድሮስ” ዝተሰምየ፡ ንክፍላተ ሃገርን ጎንደርን ጎጃምን ኣብ ትሕቲ ቁጽጽር ወያነ ንምእታው ዝዓለመ ስርሒት ድሕሪ ናይ ክልተ ቅነ ዘየቋርጽ መጥቃዕትታት ብ8 መጋቢት ምሉእ ብምሉእ ሸቶኡ ሃሪሙ ተፈጸመ።

ስዒቡ ዝቐጸለ ካልእ ዓቢ ወፍሪ፡ ብቋንቋ ኦሮምኛ ወፍሪ “ቤሉሱማ ወልቁጡማ” (ወፍሪ ማዕረጎትን ናጽነትን) ዝተሰምየ ንክፍለሃገር ወለጋ ሓራ ንምውጻእ ዝዓለመ መጠነ ሰፊሕ መጥቃዕቲ እዩ ነይሩ። ናብዚ ወፍሪ'ዚ፡ ሰራዊት ወያነን ህዝባዊ ግንባርን ካብ ቡሬ - ጎጃም እዩ ተበጊሱ። ፈለማ ኣብ ከባቢ'ቲ ንክፍላተ ሃገር ጎጃምን ወለጋን ዝፈሊ ፈለግ ኣባይ ሓይል ውግእ ተኸየደ። ነቲ ፈለግ ድሕሪ ምስጋር ድማ፡ ኣብ ከባቢ ጉተንን ጽገማርያምን ዓስኪሩ ዝነበረ ሰራዊት ጸላኢ ድሕሪ ምብትታን፡ ንርእሰ ከተማ ክፍለ ሃገር ወለጋ ነቐምቴ ተቋጻጸረ። ድሕሪ ምትሓዝ ነቐምቴ ሰራዊት ወያነን ህዝባዊ ግንባርን፡ ቀንዲ መስመር ነቐምቴ ኣዲስ-ኣበባ ሒዞም ንቕድሚት ብምግስጋስ፡ ኣብ ፍንጫ፡ ሻምቡ፡ ጌዶን ጉደርን ምስ ሰራዊት ደርግ ብርቱዕ ግጥም ኣካይዶም ክሳብ ከተማ ኣምቦ 125 ኪ.ሜ. ምዕራብ ካብ ኣዲስ ኣበባ በጽሑ።

ብድሕሪ'ዚ፡ “ወፍሪ ዋልልኝ” ዝተሰምዖ ንክፍላተ ሃገር ወሎን ሰሜንን ምዕራብን ክፍለ ሃገር ሸዋን ንምቀጽጻር ዝዓለመ ወፍሪ እዩ ተኻይዱ። እዚ ጎድኒ ጎድኒ መጥቓዕቲ ደቀምሓረ ዝጀመረ ወፍሪ፡ ኣብ ውሽጢ ሳልስቲ፡ ነቲ 25,000 ዝግመት ሰራዊት ዝነበሮ፡ ሳልሳይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ኣብ ከበባ ኣእትዩ ብምድምሳስ፡ ንከተማታት ደሴን ኮምቦልቻን ኣብ ትሕቲ ቁጽጽር ሰራዊት ወያነን ህዝባዊ ግንባርን ከምዝኣቱ ገበረ። ነቲ ቀንዲ መስመር ሒዙ ንከተማ ደብረዘይት ብምቁጽጻር ከኣ፡ ከሳብ ስንዳፋ በጺሑ፡ ንናይ መወዳእታ መጥቓዕቲ ኣዲስ ኣበባ ድልው ኮነ።

ምፍራስ ግንባር ደቀምሓረን ሓርነት መላእ ኤርትራን

ድሕሪ ምድምሳስ ናደው ብ1988 ስርዓት ደርግ፡ ግዜ ሸሚቱ ወተሃደራዊ ምድላዎት ንምግባር፡ ንነዊሕ ግዜ ዝሕሰሞ ዝነበረ ዘተ ሰላማዊ ፍታሕ ክቐበል ተቐሊቡ እዩ። ብኡ መሰረት ድማ ኣቐዲሙ ብመንጎኝነት ካርተር (ፕረዚደንት ኣመሪካ ነበር) ርክባት ይካየድ ነበረ። ድሕሪ ምምስራት ግንባር ደቡብ፡ ከምኡ'ውን ኣብ ደንከልን ማእከል ኢትዮጵያን ዝካየድ ዝነበረ ዝተወሃሃደ መጥቓዕቲታት፡ ስርዓት ደርግ ተስፋ ስለዝቐረጸ፡ ግስጋስ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባርን ወያነን ደው ንምባል ዝነበሮ እንኮ ኣማራጺ ሰላማዊ ዘተ ነበረ። በዚ መሰረት፡ ርክብ ስለዝጠለበ፡ ብመንጎኝነት ናይቲ ሸው ኣብ ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ሓላፊ ጉዳያት ኣፍሪቃ ዝነበረ ሀርማን ኮህን፡ ኣብ መንጎ ህ.ግ.፡ ወያነን ግንባር ሓርነት ኦሮሞን በቲ ሓደ፡ ስርዓት ደርግ ድማ በቲ ካልእ፡ ን25-26 ግንቦት 1991 ኣብ ለንደን ዘተ ሰላም ክካየድ ቁጽራ ተታሕዘ።

እዚ ቆጶራ'ዚ ተታሒዙ እንከሎ፡ ህዝባዊ ግንባር ብ19 ግንቦት 1991 ኣብ ግንባር ደቀምሓረ መጥቓዕቲ ፈነወ። ዕላማ ናይቲ መጥቓዕቲ፡ ንደቀምሓረን ከባቢኣን ተቐጻጺርካ፡ ኣብ ሰሓርቲ ብምዕራድ፡ መዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ብከቢድ ብረት ፍጹም ኣልሚሰካ፡ ንሎጀስቲካዊ ቀረብ ሰራዊት ደርግ ምሉእ ብምሉእ ብምዕጻው፡ ኣብ ዘተ ሰላም ለንደን ላዕለዎይ ኢድ ሒዝካ ምእታው፡ ውጽኢት ናይቲ መጥቓዕቲ ገምጊምካ ድማ፡ ንናይ መጨረሻታ መጥቓዕቲ ኣስመራ ድልው ምዃን ነበረ።

ኣሰላልፋ ሰራዊት ጸላኢ

ቅድሚ ውግእ ዝነበረ ዓቕሚ ጸላኢ

ቅድሚ ውግእ ምጅማሩ ኣብ ግንባር ደቡብ ደርግ፡ ኣርባዕተ ብርጌዳት ናይ 10^ይ ክፍለ-ጦር ምስ ሓደ ኮማንዶ ሻለቃ፡ 2^ይ መካናይዝድ ክፍለ-ጦር ምስ ፍሉይ ኮማንዶ ብርጌድ፡ ክፍለ-ጦር 18፡ ምስ ሓደ ኮማንዶ ሻለቃ፡ መካናይዝድ ብርጌድ 29፡ መካናይዝድ ብርጌድ 16፡ ከምኡ'ውን 3^ይ ሞቶራይዝድ ክፍለ-ጦር ምስ ሓደ ፍሉይ ኮማንዶ ብርጌድን ሓደ ኮማንዶ ሻለቃን ኣሰለፉ ነበረ። ኣብ መስርሕ'ቲ ውግእ ጸላኢ፡ ንተራራ ክፍለ-ጦር 19 ካብ ኣስመራ፡ ክልተ ብርጌዳት ናይ ክፍለ-ጦር 21 ካብ ዓሰብ፡ ክልተ ብርጌዳት ሓለዋ ከባቢ ኣስመራ (ኣዙጥ - ኣስመራ ዙርያ ጥበቃ)፡ ሓደ ብርጌድ ናይ ክፍለ-ጦር 29 ካብ ግንባር ከረን፡ ሓደ ብርጌድ ካብ ከባቢ ምሕላብ፡ ከምኡ'ውን “ዮሃንስ”ን “ካሌብ”ን ዝተባህሉ ብተጋሩ ምሊሻ ዝቐሙ ክልተ ብርጌዳት፡ ሚሊሻ ስርናይ ኤርትራን ካልኣት ሻለቃታትን ናብቲ ግንባር ደረበ። ትግራይ ካብ ስርዓት ደርግ ሓራ ምስ ኮነት፡ እቶም ናይ ትግራይ ሚሊሻ ምስ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ደርግ ተሰለፎም ኣንጻር ህዝባዊ ግንባር ከም ዝተዋግኡ ይፍለጥ። እዞም ዕጡቓት ሚሊሻ፡ ኣሉላ፡ ዮሃንስ፡ ካሌብ ዝብል ኣስማት ነበሮም። እቶም ኤርትራዊያን ሚሊሻ ከኣ ዘርኣይ ደረስ፡ ኣሰፋሰላምሳ፡ ኣብርሃ ዶባም ተባሂሎም ይጽውዑ ነበሩ።

ኣብዚ ወሳኒ ግጥም'ዚ ጸላኢ ዓጢቕዎ ዝነበረ ኣጽዋር፡ ልዕሊ 20 ናይ 130 ሚሊ ሜትር መድፍዕ፡ ኣስታት 60 ናይ 122 ሚሊ ሜትር መድፍዕ፡ ሸሞንተ ቢ.ኤም 21፡ ዓሰርተ-

ክልተ ቢ.ኤም 24፡ አስታት 60 ታንክታት፡ ሞርታራት፡ ዓበይትን ማእከሎትን ረሻሻት፡ ጸረ-ታንክ ሚሳይላት፡ ነፈርቲ ውግእን ሄሊኮፕተራትን ዘጠቓልል ነበረ። ኣብ ርእሲ'ዚ መከላኸሊ መስመር ጸላኢ፡ ንአስታት ሓደ ዓመት ዝተዓርደ ስለ ዝነበረ፡ ብኣዝዩ ብዙሕ ነተጉቲ ዝተሓጸረን ብቐሊሉ ዘይስገርን ነበረ።

አሰላልፋ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት

ኣብዚ መድረኽ'ዚ፡ ህዝባዊ ሰራዊት ብዓቕሚ ሰብን ኣጽዋርን፡ ካብ ቅድሚኡ መድረኻት ብተዛማዲ ዝደልደለ ብምንባሩ ኣቃውማኡ ናብ ደረጃ ኮራት ደይቡ ነበረ። በዚ መሰረት ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ዓሪድን ዝነበራ ክልተ ኮራት፡ ንክፍላተ ሰራዊት 52ን 96ን ዝሓዘት ኮር 381፡ ንክፍላተ-ሰራዊት 70ን 16ን ዝሓዘት ኮር 491 ነበራ። ካብ ኮር 271 ከኣ ክፍለ-ሰራዊት 85 ካብ ግንባር ጊንዳዕ ተሳሒባ ኣብ ድሮ'ቲ መጥቃዕቲ ኣብ ግንባር ደቀምሓረ ተሰለፈት። ብኣጠቓላሊ ኣብዚ ግንባር'ዚ ዝተሰለፉ ኣሃዱታት ህዝባዊ ግንባር፡ ኣርባዕተ ክፍላተ-ሰራዊት ኩይነን፡ ክልተ መካናይዝድ ብርጌዳት ማለት ብርጌድ 73 ብርጌድ 34 ናይ መካናይዝድ ክፍለ-ሰራዊት 74፡ ኣብ ብምሉኡ'ቲ ግንባር ተዘርጊሖን ነበራ። ብዘይካ'ዚ ካብ ክፍለ-ሰራዊት 16ን 85ን ሓሓደ በጦሎኒ ኣብ ግንባር ዓሰብ ክሰለፉ እንክለዎ፡ ካብ ብርጌድ 49 ናይ ክፍለ-ሰራዊት 96 ክልተ በጦሎኒ፡ ምስ ክፍለ-ሰራዊት 52 ተደሪበን ኣብዚ ግንባር ተሳተፉ። ብዓቕሚ ኣጽዋር ህዝባዊ ሰራዊት፡ 12 ናይ 130 ከምኡ'ውን 40 ናይ 122 ሚሊ ሜትር መዳፍዕ፡ ቢ.ኤም 21 ወንጫፊ ሮኬት ከምኡ'ውን 45 ዝኸፍ ታንክታት፡ ብብዝሒ ሞርታራት፡ ረሻሻት፡ ጸረ-ታንክን ጸረ-ነፈርትን ሚሳይላት፡ ካልእ ኣጽዋራትን ኣሰለፉ ነበረ።

ውጥን መጥቃዕቲ

ውጥን ናይቲ መጥቃዕቲ ብመንጽር አሰላልፋ ኣሃዱታት ከምዚ ዝሰዕብ ነበረ። ክፍለ-ሰራዊት 52 ካብ ሰሰብ ክሳብ ከባቢ ሕረት ብምጥቃዕ፡ ብየማናይ ጫፍ ክሳብ ሰፈር-ኣጣልን መጻሉን ክትበጽሕ፡ ክፍለ-ሰራዊት 85፡ ካብ ከባቢ ሕረት ክሳብ ዓዲሃርም ዘሎ ቦታታት ጸላኢ ተቐጻጺራ፡ ነቶም ኣገደስቲ ጎቦታት ዓዲሃርምን ከባቢኡን ብምሓዝ ናብ ጎልጎል ሓመስ ክትቅልቀል። ክፍለ-ሰራዊት 16 ኣብ ከባቢ ዓዲሃርም ምስ ክፍለ-ሰራዊት 85 ተራኺባ ንጎቦታት እራርን ጉራዕን ብምሓዝ ዓዲ-ጎልጎል ክትቆጸጸር። ክፍለ-ሰራዊት 70 ካብ ጉራዕ ንጸጋም ከባቢ ውጡሕ፡ ትኹልን ጸጓሮን ተቐጻጺራ ንቕድሚት ክትቅጽል። ብሸነኽ የማን ድማ ኣብ ግንባር ዓላ-ዓድሮሶ ዝነበራ ኣሃዱታት፡ ኣብ ቅድሚኡን ዝጸንሐ ሰራዊት ጸላኢ ጸራሪጎን ማዕረ'ቲ ከባቢ ደቀምሓረ ዝበጽሐ ኣሃዱታት ክኣስራ፡ ደቀምሓረ ምስ ተታሕዘት ከኣ ብሸነኽ ምብራቕ ምስኡ ለጊበን ናብ ዝባውንቲ ኣውልዕ ጸሩ ከምርሓ ዝብል ነበረ።

ቀዳማይ ገጽ መጥቃዕቲ ክልተ መድረኻት ነበሮ። ቀዳማይ መድረኽ፡ ንክፍለ-ሰራዊት 16ን 85ን ከምኡ'ውን 52 ብሓባር ዝምልከት ቀንዲ ዕማም ኩይነ፡ ኣብ ከባቢታት ሰሰብ፡ ኣፈልባ፡ ሕረት፡ ዓዲ-ሃርም፡ እራርን ጉራዕን ዝርከብ ኣገደስቲ ቦታታት ክቆጸጸራ። ካልኣይ መድረኽ፡ ንክፍለ-ሰራዊት 70 ጥራይ ዝምልከት ኩይነ፡ ተልእኾ ቀዳማይ መድረኽ ምስ ተፈጸመ፡ ካብ ጉራዕ ንጸጋም ዘሎ ቦታታት ብፍላይ ከባቢ ውጡሕ ኣጥቂዑ፡ ንጸጓሮ ክቆጸጸር ዝብል ነበረ።

መስርሕ ውግእ

በዚ ዝተጠቐሰ ሓፈሻዊ ውጥን መሰረት መጥቃዕቲ ግንባር ደቀምሓረ፡ ሰንበት 19 ግንቦት 1991 ሰዓት 10:00 ቅድሚኡ ቐትሪ ጀመረ። ክፍለ-ሰራዊት 52 ቦቲ ዝተሞህባ መድብ መሰረት፡ ንሰሰብ ገማግም ሰፈር-ኣጣልን ኣፈልባን ተቐጻጸረት። ኣብ መስመር መጥቃዕቲ ናይዚ ክፍለ-ሰራዊት ኣብ ዝተወሰነ ቦታ፡ ማለት ኣብ ናይ ሓንቲ በጦሎኒ ቦታ፡ ጸላኢ ተሪፉ

ምሕላፍ ስለዝኸልአ፡ ብዮማነ ጸጋም ከም እትሓልፍ ብምግባር ሓይሊ ጸላኢ ኣብ ማእከል ተቈጺጹ ከም ዝተርፍ ተገብረ።

ክፍለ-ሰራዊት 85፡ ዝተዋህባ ቦታታት ጸጋም ካብ ጽርግያ ኣፈልባ፡ ክሳብ ከባቢ ሕረት፡ ዝነበረ ጭፌታ፡ ኣውቶቡስ፡ እንዳ-ሓሰር ዝተባህለ ቦታታት ኮይኑ፡ ኣብቲ ቀዳማይ ዕለት ተቈጺጸረቶ። እንተኸኑን ቀዳማይ መከላኸሊ መስመር ጸላኢ ንምስባር ዝተኸየደ ውግእ ቀሊል ኣይነበረን። ጸላኢ ሓይሊ እናደረበ፡ ተሪፍ ይምክት ስለዝነበረ፡ እቲ ውግእ ከቢድ ነበረ። ኣብዚ ዕለት'ዚ ጸላኢ ነቲ ከም ትሕጃ ናይቲ ግንባር ሓሲቡ፡ ኣብ ከባቢ ደቀምሓረ ኣስፊርዎ ዝነበረ ተራራ ክፍለ-ጦር 18፡ ናብ ከባቢ ኣፈልባ ደረቦ። እዚ ክፍለ-ጦር'ዚ፡ ካብ ሰዓት 14:30 ጀሚሩ ኣብ ከባቢ ኣፈልባ፡ ኣብ ሓያል ናይ ምክልኻልን ጸረ-መጥቃዕቲን ውግእ ተጸምደ። ምሽት ካብ ሰዓት 18:00 ክሳብ ሰዓት 20:00 ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ዝወሰዳኦ መጥቃዕቲ'ውን ኣጽኒዑ ብምክልኻል ክገትኦ ከኣለ። እንደገና ሰዓት 22:40 ኣብ ከባቢ እራር ንዝተወሰደ ተኸታታሊ መጥቃዕቲታት'ውን ተሪፍ ከምክቶ ሓደረ።

ኣብዚ ቀዳማይ መዓልቲ፡ ክፍለ-ሰራዊት 16፡ ሓሙሽተ በጦሎኒ ኣጥቃዕቲ፡ ሰለስተ በጦሎኒ ተጠባብቑቲ ብምግባር'ያ መጥቃዕቲ ፈንዖ። ድሕሪ ሰዓታት ዝወሰደ ሓያል ውግእ ድማ፡ ብጐላጉል ጉራዕ ብምእታው፡ ሰዓት 22:40 ምሽት ንጉራዕ ተቈጺጸረቶ። ካብ ጉራዕ ንሰሜናዊ ምብራቕ ኣብ ዝርከብ ታባ እራር ግን ውግእ ይቐጽል ነበረ።

ውዕሎ 20 ግንቦት

ንጽባሒቱ ኣብ ዝተገብረ ውግእ፡ በቲ ኣቐዲሙ ዝወጸ ውጥን መጥቃዕቲ መሰረት፡ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 70 ቦታኣን ሒዘን ስለ ዝጸንሐ፡ ቀዳማይ ድፋዕ ጸላኢ ብምፍራስ፡ ምዕራብ ካብ ትኹል ንዝርከብ፡ ጸላኢ ረዳት ከምጽኣሉ ዝኸእል ኣገደስቲ ቦታታት ከባቢ ኮርባርያ ተቈጺጺረን ሓደራ።

ክፍለ-ሰራዊት 16 ካብቲ ዝሓደረቶ ጉራዕ ተበጊሳ፡ ንጸጋም ወገን ብምንቅስቓስ ሰዓት 11:00 እንዳ-ኣመሪካ ተቈጺጸረት። ግስጋስኦ ብምቕጻል ፍርቂ መዓልቲ ኣቢሉ ናብ ከባቢ ዓዲ-ጐልጎል ተጸግዐት። በቲ ዝወጸ መደብ መሰረት፡ ሰዓት 17:00 ጸጓሮ ንምቑጽጻር፡ ካብ ዓዲ-ጐልጎል ንኣምሁር ዝወሰድ ጐልጎል ክትቁርጽ ሰሜን ካብ ትኹል ኣብ ዝርከብ ሓጸርቲ ኩጀታት ምስ በጽሐት፡ ጸላኢ ነቲ ከፋት ቦታ መዝሚዙ፡ ብታንክታትን መዳፍዕን ተሰንዩ፡ ነታ ውሽጢ ዝኣተወት ሓንቲ በጦሎኒ ናይ ክፍለ-ሰራዊት 16 ተሳሃላ፤ ሕማቕ ውጽኢት ከኣ ኣስዓበ። ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 16፡ ብዮማነን ዝነበራ ካልኣት ኣሃዱታት ገና ስጉምቲ ከይወሰዳ ንበይነን ናብ ዓዲ-ጐልጎል ምእታወን ውጽኢቱ ኣሉታዊ ነበረ። ጸላኢ ብኸልእ ከባቢ ጸቕጢ ስለ ዘይነበሮ፡ ነቲ ዝኣተወ ሓይሊ ኣኸቢቡ ከቢድ ክሳራ ክውረድ ከኣለ። ጸኒሑ፡ ብዮማንን ጸጋምን ዝነበራ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ስጉምቲ ምስ ወሰዳ ግን ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 16 ናብ ሸቶኣን ክበጽሓ ከኣላ።

ጸላኢ፡ ናብዚ ዕለት'ዚ ኣብ ዘውግሐ ለይቲ፡ ነቲ ብኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ዝተታሕዘ ኣገደስቲ ቦታታት ንምምላስ፡ ተራራ ክፍለ-ጦራት 18ን 19ን ከምኡ'ውን መካናይዝድ ብርጌዳትን ካልኣት ኣሃዱታቱን ኣሰለፉ። ብዝተፈላለዩ ቦታታት ብፍላይ ከኣ ብወገን ኣፈልባን እራርን ሓያል ጸረ-መጥቃዕቲ ከካይድ ሓደረ። እንተኸኑን ዘምጽኦ ለውጢ ኣይነበረን።

እዚ ውግእ'ዚ እናተኸየደ እንከሎ፡ ህዝባዊ ሰራዊት፡ ኣብቲ ዕለት'ቲ ብመድፍዕ 130 ሚሊ ሜትር ንመዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ኣጽዒቐ ክድብድብ ወዓለ።

ውዕሎ 21 ግንቦት

ኣብዚ ዕለት'ዚ፡ መጥቃዕቲ ሰዓት 5:00 ናይ ንግሆ እዩ ጀሚሩ። ክፍለ-ሰራዊት 52 ድሕሪ ናይ ውሱን ሰዓታት መሪር ኩናት ንደቀምሓረ ሰዓት 11:30 ተቐጻጺራ ግስጋስ ኣብምቕጻል ናብ ደቂናዞ ሓለፈት። እቲ ብቐይሕኮርን ኩርባዝብእን ዝነበረ ኣሃዱታት ግን፡ ነቲ ዝተዋህበ ዕማም መብዛሕትኡ ዓሚምዎ'ኳ እንተነበረ፡ ብፍላይ ንስትራተጂያዊት ቦታ ብራኽ ነጥቢ 1904 ግን ከይተቐጻጸራ ሓደረ።

ክፍለ-ሰራዊት 85 ብወገና፡ ሰዓት 5:30 መጥቃዕታ ጀሚራ ብጸጋማይ ወገን ዝተፈነወላ ጸረ-መጥቃዕቲ ጸላኢ ኣምከነት። ዝተወሰና ኣሃዱታት ናይዚ ክፍለ-ሰራዊት፡ ምስ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 52 ብምኻን ገለ ክፋል ደቀምሓረ ምስ ሓዛ፡ ጸላኢ ብሸነኽ ኣምሁር ካብ ዝነበራ ታንክታት ናብ የማን ብምንቅስቃስ፡ ነቲ ቅድሚኡ መዓልቲ ኣብ ልዕሊ ቦጦሎኒ ናይ ክፍለ ሰራዊት 16 ዝፈጸመ መጥቃዕቲ ብዝመሰሰል መገዲ ንኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 85 ክጭፍልኹ ተሃንደደ። ኣንፈት ምንቅስቃሱ ብማዕዶ ምስ ተራእዮ ከኣ፡ ካብተን ምስ ክፍለ-ሰራዊት 52 ዝነበራ ታንክታትን ጸረ-ታንክን ብቕልጡፍ ኣብታ ብርጌድ ተደሪበን ኣድብዮን ከምዝጸበይኦ ተገብረ። በዚ ድማ፡ እቲ ተሃንዲዱ ዝመጸ ታንክኛ ኣሃዱ ሰራዊት ጸላኢ፡ ኣብ ሓንቲ ደቕኹ 4 ታንክታት ተቐጸላኡ። በዚ ዝተሰናበደ ጸላኢ ዝተረፋ ታንክታቱ ንድሕሪት መሊሱ ናብ ኣምሁር ክሰግር ተገደደ። ድሕሪ'ዚ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 85 ምስ ክፍለ-ሰራዊት 52 ብምትእሳር፡ ደቀምሓረ ሓሊፊን ናብ ታባታት ኣውሊዕ-ጸሩን ደቂናዞን ወጺኦን ሓደረ።

ኣብ ወጋሕታ ናይዚ ዕለት'ዚ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 16 ዘጥቅዓሉ ቦታታት ስለዘይጥዓመን ምስቲ ብየማናይ ሸነኽ ዝነበረ ግስጋስ ህዝባዊ ሰራዊት ክስጉማ ኣይከኣላን። ጸላኢ ዓገቲቲ ወዓለ። ብየማን ዘጥቅዓ ኣሃዱታት ደቀምሓረ ምስ ኣተዋ ግን፡ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 16 ቅድመኣን ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ ጸራሪገን። ብዘይ ብዙሕ መሰናኸል ንጸጻርን ኣምሁርን ክቆጸጸራ ከኣላ። ብድሕሪ'ዚ ብቕልጡፍ ንቐድሚት ገሰገሰን ካብ ከባቢ ኣውሊዕ-ጸሩ ንሸነኽ ኣድግና ዘሎ ተረተር ቦታታት ሒዘን ሓደረ።

ኣብዚ ዕለት'ዚ ክፍለ-ሰራዊት 70 ካብቲ ዝሓደረትሉ ከባቢ ኮርባርያ ብምብጋስ፡ ንኮርባርያ ሓሊፋ፡ ንመስመር ደቀምሓረ-ተራእምኒ ብምቁጽጻር፡ ንጸጻር ንየማን ገዲፋ ንዓራቶን ደንገልን ዘተኣሳሰር ብራኽታት ሒዞ ብሸነኽ የማን ምስ ክፍለ-ሰራዊት 16 ተኣሳሰረት። ብጸጋማይ ግንባር እዚ መጥቃዕቲ'ዚ እናተኸየደ እንከሎ፡ እቲ ኣብ ደቀምሓረን ትኹልን ዓሪዱ፡ ነቲ ግንባር ሓንቐ ሒዘዎ ዝነበረ ናይ ጸላኢ መበል 16 ሰንጥቕ መካናይዝድ ብርጌድን፡ መበል 29ን 5ይን 3ይን ሜካናይዝድ ብርጌዳትን መስመር ከይብተኸም ተቐዳዲምም ብኮርባርያ ኣቢሎም ንተራእምኒ ገጾም ሃደሙ።

ብድሕሪ'ዚ እቲ ኣብ ፎርቶ ደቀምሓረ መኣዘዚ ኮር 609 መከላኸሊ መስመር ሒዙ ክገጥም ዝፍትን ዝነበረ መበል 18 ተራራ ክፍለ-ጦር ንድሕሪት ስሒቡ መኣዘዚኡ ኣብ ወቕርቲ ገበሮ።

ኣብዚ ዕለት'ዚ፡ 21 ግንቦት 1991፡ ኣብ ግንባር ደቀምሓረ፡ ወግእ ብኸምዚ እናቐጸለ እንከሎ፡ መራሒ ደርግ ኮሎኔል መንግስቱ ሃይለማርያም፡ ካብ ሃገር ከም ዝሃደመን፡ መተካእታኡ ድማ ምክትል ፕረሲደንት ዝነበረ ሌተና ጀነራል ተስፋዩ ገብረኪዳን ብግዝያውነት ስልጣን ከምዝተረከበን ብማዕከናት ዜና ኢትዮጵያ ተአወጀ።

ውዕሎ 22 ግንቦት

ኣብዚ ዕለት’ዚ ክፍለሰራዊት 85 ሰዓት 6:15 ንግሆ መጥቃዕቲ ብምጅማር፡ ብየማን ኣብ እግሪ ወቐርቲ ዝርከብ ታባታት ሒዙ፡ የማነ-ጸጋም ጽርግያ ከምኡ’ውን ንዓዲ ዛምርን ዝባን ኣንጉብን ድሕሪ ምቀጽጻር፡ ኣብ ከባቢ ክሳድ ጉዋን ከባቢ ወርዕዝን በጽሖ። ወርዕዝ ኣዝዩ በሪኽ ቦታን ድልዱል ድፋዓት ዝነበሮን ዕርዲ እዩ። ኣሃዱታት 85 ኣብዚ ዕለት’ዚ ውርዕዝ ንምቁጽጻር ክልተ ግዜ ዘካይድኦ ህጁም ክሰልጠን ስለዘይከኣለ፡ ኣብ ከባቢኡ ክሓድራ ተገደዓ።

ክፍለ-ሰራዊት 52፡ መጥቃዕቲ ሰዓት 7:30 ንግሆ ብደቂናዞ’ዩ ጀመሩ። ከባቢ ሰዓት 11:00 ከኣ ንወቐርቲ ተቐጻጸረ፡ ብድሕሪ’ዚ ግስጋስኡ ብምቕጻል ንዓደርዓዓ ክኣቱ ፈተነ። ጸላኢ ሓድሽ ሓይሊ ኣምጺኡ ጸረ-መጥቃዕቲ ስለዝፈነወ ግን፡ ዓደርዓዓ ከይኣተወ ኣብ ጫፍ ናይቲ ዓዲ ዝርከብ ታባታት ሒዙ ክዋጋእ ሓደረ። እዚ እናኾነ ብወገን ሰሳሕ ዝነበረ ኣሃዱታት ናብ ሰማናዊ ምብራቕ ዝባውንቲ ወቐርቲ ክወጽእ እንከሎ ብጐላጐል ዝኸደ ከኣ ጋዴን ተቐጻጸሩ ሓደረ።

ክፍለ-ሰራዊት 16 ካብ ተረተር ኣውሊዕ-ጸሩ-ኣድግና ወጋሕታ ተበጊሱ፡ ብዓዲዛምር ገይሩ ካብ ዳምባ ክሳብ ምዕራብ ወርዕዝ ዘሎ ቦታታት ድሕሪ ምቀጽጻር፡ ኣብ ዳምባ ዝርከብ ክልተ ፎርቶታትን ንኣዛይሖን ከባቢኣኡን ብቐሊሉ ብምቁጽጻር ኣብኡ ሓደረ።

ክፍለ-ሰራዊት 70 ካብ ኮርባርያን ከባቢኡን ተበጊሱ፡ ገለ ክፋሉ ንጽርግያ ሸከቲ ቆሪጹ፡ ንመንጉዳ ወገን ክጽጋዕ እንከሎ፡ ገለ ክፋሉ ከኣ ንድባርዋ ዘቆጸጸር ታባታት ዓዲራእሲ ድሕሪ ምሓዝ፡ ምሸት ሰዓት 20:00 ንድብርዋ ተቐጻጸራ። ገለ ክፋል ኣሃዱታቱ ከኣ ንተራእምኒ ገጸን ኣምርሖ። ይኹን እምበር ተራእምኒ ከይበጸሕካ ኣብ ዝርከብ ጐልጎል፡ ጸላኢ 20 ታንክታትን ብርክት ዝበለ ሰራዊትን ኣሰሊፉ ስለዝነበረ፡ ተዓጊተን ተራእምኒ ከይኣተዋ ሓደራ።

ውዕሎ 23 ግንቦት

ኣብዚ ዕለት’ዚ ክፍለሰራዊት 52 መጥቃዕቲ ሰዓት 5:30 ናይ ንግሆ ብምጅማር፡ ሰዓት 11:00 ኣብ ዓደርዓዓን ጉዋን ዝሓደረ ሰራዊት ጸላኢ ጸራሪጎ፡ የማነ-ጸጋም ጽርግያ ሒዙ ብምግስጋስ፡ ንዝግብ ተቐጻጸሩ ዓዲ-ሓውሻ ኣብ ቅድሚኡ ገይሩዎ ሓደረ። እቲ ብጋዴን ዝደየበ ኣሃዱታት ድማ ንክሳድ ቀጸላ ሒዙ፡ ኣብኡ ድሕሪ ምጥርናፍ ዝግብ ኣትዩ ሓደረ።

ኣብ እግሪ ወርዕዝ ዝሓደረ ክፍለ-ሰራዊት 85፡ በቲ ዝነበሮ ውሑድ ዓቕሚ ሰብን ሞርታራትን ንወርዕዝ ክቆጸጸር መጥቃዕቲ እኳ እንተፈነወ፡ ብሸነኽ ጸጋም ከይተራእዩ ዝጸንሐ ሓደ ሻለቃ ጸላኢ ብጎድኒ ከጥቅዖ ስለዝፈተነ፡ መደቡ ከይሰለጦ ንድሕሪት ተመልሰ። ጸኒሑ ግን ሰቡን ኣጽዋርን ዳግም ወዲቡ ዘየላቡ መጥቃዕቲ ብምፍናው ንወርዕዝ ተቐጻጸራ። ኣብ ቅድሚኡ ዝገጠዎ ሓያል ተቐውዎ ናይ ጸላኢ እናመከተ ድማ፡ ንሰራዊት ጸላኢ እናደፍኦ ንቕድሚት ብምቕጻል፡ ንእምበይቶ፡ ዓዲቐንሺ ዓደ-ሕደሮምን ተቐጻጸረን።

ብምዕራብዊ ሸነኽ ወርዕዝ ዝነበረት ክፍለ-ሰራዊት 16፡ ወርዕዝ ከይተታሕዘ ክትገብሮ ትኸእል ስለዘይነበረ፡ ኣብዚ ዕለት’ዚ፡ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 16 ኮነታት ወርዕዝ እናተኸታተላ፡ ኣተሓሕዛኣን ከመዓራርያ ኣርፊዳ። ድሕሪ ምትሓዝ ወርዕዝ ከኣ፡ መጥቃዕቲ ብምፍናው ንዓዲ-ቐሺ (ምስ ክፍለ-ሰራዊት 85 ብምትሕግጋዝ)፡ ንዓዲ-ሃከፋ፡ ብድሕሪኡ ድማ ዓደምዘማት (ብድሕሪት ምስ ዝመጹ ኣባላት ስለያ 72 ብምትሕግጋዝ) ክቆጸጸሉ ከኣላ።

ኣብዚ ዕለት’ዚ ወጋሕታ፡ ኣብ ከባቢ ተራእምኒ ኩይኑ ከከላኸል ዝሓደረ ጸላኢ ታንክታቱ ሒዙ ናብ ድባርዋ ኣምርሖ። ነተን ኣብኡ ዝነበሩ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 70 ፈንጢሱ ናብ ኣስመራ ክሓልፍ ድማ ዝከኣሎ ፈተነ። በዚ ፈተነ’ዚ ውሑድ ሰራዊትን ሰለሰተ ታንክታትን

ናብ ኣስመራ ሓሊፊን እየን። እቲ ዝተረፈ ሰራዊትን ታንክታትን ግን ክሓልፍ ስለዘይክኣለ ተማረኹ።

ድሕሪ’ዚ ገለ ክፋል ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 70 ናብ መንደፊራ ብምግስጋስ ሰዓት 13:00 ቀትሪ መንደፊራ ኣተዋ። ጉዕዞኡን ቀጺለን ድማ ዓዲኳላ በጽሓ። ኣብ ዓዲኳላን ከባቢኡን ዝነበረ ሓይሊ ጸላኢ፡ 22 ግንቦት ናብ ትግራይ ክሰግር ኣብ ክሳድ ዒቃ ብሓንቲ ብርጌድ ዘባዊ ሰራዊትን ኣሃዱታት ሃንደሳን ተግባቱ፡ ኢዱ ሂቡ ብረቱ ኣራጊፉ ንትግራይ ሰጊሩ ጸንሖም።

እቲ ካብ ድባሩዎ ብሸከቲ ኣቢሉ ንመንጉዳ ዝገለገሰ ኣሃዱታት፡ ቅርጺ መሬት ስለ ዘይሓዘ ኣብዚ ዕለት’ዚ መንጉዳ ክቈጸጸር ኣይከኣለን። ይኹን እምበር ገለ ኣሃዱታት ናይዛ ክፍለ-ሰራዊት ለይቲ ንምዕራብ ተዘርጊሖን ዝባን ወጺኦን ሓደራ።

ውዕሎ 24 ግንቦት

ኣብዚ ዕለት’ዚ ኩለን ኣሃዱታት ቡብዝነበራኦ ሸነኽ ተወሃሂደን መጥቓዕተን ብምቕጻል ንቕድሚት ቀጸላ። ክፍለ-ሰራዊት 52 ብዝገለገሰትሉ ኣገፊት፡ ጸላኢ ብዘይገለ ተቓውሞ ክሃድም ስለ ዝጀመረ፡ ገለ ኣሃዱታት የማነ-ጸጋም ጽርግያ ኣስመራ ዓዲ-ሓውሻ ሓዘን ንኩርባ-እምበይቶ ክድይባ እንክለዋ፡ ከባቢ ሰዓት 11:00 ከኣ ብሎኮ ጎዳይፍ በጽሓ። ገለ ክፋል ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 52፡ ብሸነኽ ዓዲ-ሓውሻን ጸሎትን ኣስመራ ድሕሪ ምእታው፡ ካብ ግንባር ጊንዳዕን ዓዲሮሶን ተደፊኡ ከመጽእ ዝኸእል ሰራዊት ጸላኢ ንምዕጋት ብቕልጡፍ ብማይጭሆት ኣቢለን ናብ ቤትገርግሽን ኣምርሓ። እቲ ካብ ግንባር ጊንዳዕን ዓዲሮሶን ዝተደፍኦ ብርክት ዝበለ ሰራዊት ጸላኢ ኣብ ቤትገርግሽ ቅሩብ ተቓውሞ ክገብር ፈቲኑ ነበረ። ይኹን’ምበር እዘን ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት ብቐሊሉ ተቈጻጸራኦ። ጸላኢ ንኣስመራ ገዲፉ ይሃድም ስለ ዝነበረ ከኣ ክፍለ-ሰራዊት 52 መጥቓዕታ ኣብዚ ዘዘመት።

ክፍለ-ሰራዊት 85 ኣብዚ ዕለት’ዚ ዝኹነ ይኹን ናይ ጸላኢ ተቓውሞ ከይገጠማ፡ ኩርባ-እምበይቶ ንየማን፡ መርሓኖ ንጸጋም ብምግባር ናብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ኣተወት።

ክፍለ-ሰራዊት 16 ንግሆ ሰዓት 6:00 ካብ ዓዲቐሺ ላምዛን ዓዲ-ሃከፋን ንመጥቓዕቲ ተበገሰት። ዝኹነ ይኹን ተቓውሞ ናይ ጸላኢ ስለ ዘይነበረ ከኣ፡ ከባቢ ሰዓት 10:00 ንግሆ ዓዲጓዕዳድ ኣተወት።

ኣብዚ ዕለት’ዚ ገለ ኣሃዱታት ክፍለ-ሰራዊት 70፡ ካብ ሰላዕዳዕሮ ንምዕራብ ዘሎ ቦታታት ተቈጻጸራ። ናብቲ ታንክታት ሓዘ ኣብቲ ቦታ ዕግሽግሽ ክብል ዝጸንሐ ሰራዊት ጸላኢ ኢዱ ንክህብ፡ ብሓደ ምሩኽ ደብዳቤ ልኢኹን ከኣ እቲ ሰራዊት ምስ ታንክታቱ ከምዝማረኽ ገበራ። ዝተረፉ ኣሃዱታት ከኣ ነቲ ንምዕራብ ገጹ ዝሃድም ዝነበረ ሰራዊት ጸላኢ ንምትራፍ ብዳዕሮ-ቓውሎስን ቁሽትን ኣቢለን ናብ ጸዓዘጋ፡ ዓዲገብሩን ደናጉልን ብምንቅስቓስ ብኡ ክሃድም ንዝተፈተነ ሰራዊት ጸላኢ፡ ምስ ንብረቱ ማረኸኦ። እተን ብምዕራብ መዓርፎ ነፈርቲ ኣስመራ ዝኣተዋ ኣሃዱታት ክፍለ ሰራዊት 70 ብወገንን ንመዓስከራት ትራክ-ሲን ትራክ-ቢን ቁሽትን ብምቁጽጻር መጥቓዕተን ዘዘማ። እተን ንዓዲኳላን ክሳድ-ዒቃን ገጸን ኣቢለን ዝነበራ ኣሃዱታት ከኣ፡ ወጋሕታ 24 ግንቦት፡ ካብ መንደፊራ ተበጊሰን ብመገዲ ዓረዛ፡ ባረንቱ ኣተዋ። ምስተን ኣብኡ ዝጸንሓ፡ ካብ ግንባር ከረን ዝመጸ ኣሃዱታት ብሓባር ክሳብ ተሰነይ ብምቕጻል ድማ ተበታቲኑ ናብ ሱዳን ገጹ ዝሃድም ዝነበረ ኣስታት 80 ሽሕ ሰራዊት ደርግ ማሪኹን ዕማመን ዘዘማ።

እቲ ብግንባር ደቀምሓረ ዝጀመረ፡ ዘዘሚ መጥቓዕቲ በተን ኣብቲ ግንባር ተመዲበን ዝነበራ 4 ክፍላተ-ሰራዊት ማለት 16፡ 52፡ 70፡ 85 ምስ መካናይዝድ ብርጌዳት 73ን 34ን ካልኦት

ደገፍቲ ኣሃዱታትን ዝተኸየደ፡ ዕዙዝ ኣበርክቶ ሓፋሽ ህዝቢ ዝነበሮ እዩ። 23 ግንቦት ጸላኢ ንኣስመራን ከረንን ገዲፉ ክሃድም ኣንፊቱ ናብ ተሰነይ ምስ ኣቕንዎ፡ ኣብ ግንባር ከረን ዝነበራ ኣሃዱታት ህዝባዊ ሰራዊት፡ ናብ ከባቢ ሓሊብ-መንተል ብምንቅስቓስ ብድብያ ብዝሓዘ ዘለዎ ሰራዊትን ኣጽዋርን ጸላኢ ከትርፋ እንከለዎ፡ ገሊኡን ንከባቢ፡ ባረንቱ ተሰነይ ብምሕላፍ ብርክት ዝበለ ሰራዊትን ኣጽዋርን ኣብ ምምራኽ ልዑል እጃም ኣበርኪተን እየን። ብዘይካ’ዚ ኣብ ባረንቱ ዝነበሩ ኣባላት ወተሃደራዊ ሃንደሳን ካልኦት ናይ ክፍልታት ተጋደልቲን፡ ነቲ ዝሃድም ዝነበረ ሰራዊት ንምምራኽን ንብረቱ ንምትራፍን ዓቢ ኣበርክቶ ገይሮም እዮም።

ኣብ ጽባሕ ምትሓዝ ኣስመራ፡ ብ27 ግንቦት 1991 ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ትሕቲ ሰራዊት ጸላኢ ንዝነበረት ዓሰብ ንምቅጽጻር ተበግሶ ወሰደ። እዚ ምስቲ ኣዲስአበባ ንምቅጽጻር ዝካየድ ናይ መወዳእታ መጥቃዕቲ ማዕረ ክስጉም እዩ ተወጢኑ። ሰራዊት ጸላኢ ተሪፍ ክምክት ስለዘይክኣለ ግን፡ ህዝባዊ ሰራዊት ኣብ ውሽጢ ሓደ መዓልቲ ዓሰብ ተቐጻጸረ። ኣብታ ከተማ ዝነበረ ዝበዘሕ ሰራዊት ክማረኽ እንከሎ፡ ዝተረፈ ድማ ንጅብቲን የመንን ሃደመ። ማዕረ ማዕረ’ዚ ሰራዊት ወያነ ብታንክታትን ከበድቲ ኣጽዋርን ህዝባዊ ግንባር ተሰንዩ፡ ናብ 28 ግንቦት 1991 ኣብ ዘውግሐ ለይቲ ኣዲስ ኣበባ ንምቅጽጻር መጥቃዕቲ ፈነወ። ብዘይካ’ቲ ኣብ ቀጽሪ ቤተ መንግስቲ ኣዲስ ኣበባ ንታንክታት ህዝባዊ ግንባር ዝገጠሞም መጠናዊ ተቓውሞ ድማ፡ ሰራዊት ወያነን መካናይዝድን ኮማንዶን ሰራዊት ህዝባዊ ግንባርን፡ ኣብ ረፋድ ናይ 28 ግንቦት 1991 ርእሰ ከተማ ኢትዮጵያ ኣዲስ ኣበባ ብዘይ ብዙሕ ተቓውሞ ምሉእ ብምሉእ ተቐጻጸሩዎ።

ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት መግዛእቲ ኢትዮጵያ፡ ኣብዚ መወዳእታ እዋን፡ ብዝሓ ልዕሊ 130,000 ይበጽሕ ነበረ። ኣብ ግጥም ግንባር ደቀምሓረ ተሳዒሩ ክበታተን ምስ ጀመረ ከኣ፡ ካብቲ ሰራዊት እቶም ኣስታት 80 ሺሕ ኣብ መገዲ ከረንን ባርካን፡ ኣስታት 21 ሺሕ ኣብ ክሳድዒቃ፡ ኣስታት 13 ሺሕ ኣብ ኣስመራን ከባቢኣን፡ ብጠቐላላ፡ ልዕሊ 114 ሺሕ ሰራዊት ተማረኹ። ዝተረፉ ኣስታት 16 ሺሕ ከኣ ኣብቲ ውግእ ሞቱ። እቶም ምሩኻት ድማ፡ ሸው ንሸው ምሕረት ተገይሩሎም ናብ ዓዶም ተፋነው። ብወገን ኣጽዋር፡ ብዘይካ’ቲ ኣብ ውግእ ዝዓነወን ሰለስተ ንሱዳን ዝኣተዎ ታንክታትን ገለ መካይንን፡ ከሉ ኣጽዋርን ንብረትን ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት ማለት፡ 200 ታንክታት፡ 50 ናይ 130 ሚሊ ሜትር መድፍዕ፡ 171 ናይ 122 ሚሊ ሜትር መድፍዕ፡ 44 ቢ.ኤም-21፡ 18 ቢ.ኤም-24፡ 127 ዙ-23፡ 1038 ሞርታራትን ካልኦት ብርክት ዝበሉ ማእከሎትን ፈኮስትን ኣጽዋራት ኣብ ኢድ ህዝባዊ ሰራዊት ሓርነት ኤርትራ ኣተወ። እቲ ን30 ዓመታት ዝተኸየደ መሪር ብረታዊ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ድማ፡ በዚ ኣንጻባራቂ ወተሃደራዊ ዓወት’ዚ ከተያ ተገብረሉ።

ምንጩ ሓበሬታ፡-

- ቃለ-መሕትት ጀነራል ስብሓት ኤፍረም
- መዘክር ጀነራል ፍሊጳስ ወልደዮሃንስ
- መጽናዕታዊ ሓበሬታ ሌተና ኮሎኔል ሙሴ ገብረትንሳኤ
- መጽሔት “ሳግም”፡ ህ.ግ.ሓ.ኤ፡ ሕታም ቍ.2 1990፡ ቍ.3 1990፡ ቍ.4 1991፡ ቍ.5 1991
- “ፈንቅል” ዛንታታት ተሞኩሮ ገድሊ ቅጺ 3፡ ኣሕተምቲ ሕድሪ 2015